

Maatschappelijke baten van instandhouding van complex historische buitenplaatsen

Een vergelijking van baten met kosten

Project	Maatschappelijke baten van instandhouding van complex historische buitenplaatsen
Document	Onderzoeksrapport
Status	Definitief
Datum	6 april 2018
Referentie	103922/05
Opdrachtgever	Dit rapport is tot stand gekomen in een samenwerkingsverband van de Vereniging Particuliere Historische Buitenplaatsen (VPHB), Federatie Particulier Grondbezit (FPG), Nederlandse Kastelenstichting (NKS), Federatie Particuliere Monumenteneigenaren (FPMe: VPHB, Vereniging Bewoond Bewaard & Stichting Agrarisch Erfgoed).
Werkgroep Baten VPHB	Prof. Dr. E.L. Greve, voorzitter Mr. H.G. van Everdingen, vice-voorzitter, namens het bestuur Mr. M.J. van Lanschot Mr. E. ten Cate Jhr. Ir. R.J. de Wijkerslooth de Weerdesteyn
Adviesraad Baten	Dr. F. Vogelzang, Nederlandse Kastelen Stichting (NKS) Dr. E.J. Bos, Wageningen University & Research (WUR) Ing. A.T. Fennema, rentmeester Dr. J. Luttik, Wageningen University & Research (WUR) Drs. E. Haaksman MA, voorzitter FPMe en Vereniging Bewoond Bewaard Drs. R. Chr. Dessing, directeur Stichting Kastelen Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL) Mr. J. M. van den Wall Bake, Federatie Particulier Grondbezit (FPG)
Met dank aan	Prof.dr. J. Rouwendal, Vrije Universiteit Amsterdam (VU) voor het kritisch lezen van het manuscript
Projectcode	103922
Projectleider	dr.ir. E.C.M. Ruijgrok
Projectdirecteur	ir. M. Klinge
Auteur(s)	dr.ir. E.C.M. Ruijgrok
Adres	Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V. Deventer Willemskade 19-20 Postbus 2397 3000 CJ Rotterdam +31 (0)10 244 28 00 www.witteveenbos.com KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.
© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING

1	HET VRAAGSTUK VAN INSTANDHOUDING	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Onderzoeksvragen	1
1.3	Onderzoeksmethode	2
1.4	Afbakening van het onderzoek	2
2	OM WELKE BATEN GAAT HET?	4
2.1	Overzicht van de belangrijkste baten	4
2.2	Kenmerken van de verschillende baten	5
2.3	Uitgangspunten baatbepaling	10
3	BATENRAMING	12
3.1	Recreatiebaten	12
3.1.1	Recreatieve beleving	12
3.1.2	Recreatieve exploitatie	13
3.1.3	Werkgelegenheidsbaten	15
3.2	Woongenotbaten	16
3.2.1	Woongenotbaten monumentaal groen	17
3.2.2	Woongenotbaten monumentaal rood	18
3.3	Verervingsbaten	19
3.4	Vestigingsklimaatbaten	20
4	HOE VERHOUDEN DE BATEN ZICH TOT DE KOSTEN ?	24
4.1	Batenoverzicht	24
4.2	Baten versus kosten	25
4.3	Gevoeligheidsanalyse	26
5	BIJ WIE KOMEN DE BATEN TERECHT?	28
5.1	Verdeling van individuele baten	28
5.2	Totaalbeeld van de baatverdeling	29

6	CONCLUSIE	31
7	REFERENTIES	32
	Laatste pagina	32
	Bijlage(n)	Aantal pagina's
I	Recreatief aantrekkelijk areaal per provincie	1
II	Baten en kosten gemiddeld per buitenplaats en per hectare binnen de bolletjeslijn	2
III	Enquête onder buitenplaatseigenaren	1
IV	Verdeling van individuele baten	2

SAMENVATTING

Hoe verhouden de maatschappelijk baten van de instandhouding van complex historische buitenplaatsen zich tot de kosten die daar mee gemoeid zijn? Dit onderzoek laat zien dat de maatschappelijke baten ruim drie maal hoger zijn dan de kosten.

Om welke baten gaat het?

De baten hebben betrekking op recreatieve beleving en recreatieve exploitatie op en nabij buitenplaatsen en de werkgelegenheid die daar uit voortvloeit. De recreatieve belevingsbaat is geraamd door na te gaan welk deel van de recreatieve dagtrips kan worden toekend aan buitenplaatsen. De recreatieve exploitatiebaten zijn geraamd op grond van winsten op recreatieve bestedingen. Werkgelegenheidsbaten bestaan uit besparingen op uitkeringen en afdrachten van loonbelasting. Deze baten zijn becijferd op grond van het gemiddeld aantal fte per besteedde euro in de recreatiesector.

Ook het woongenot dat omwonenden ontleen aan het rode en groene erfgoed van de buitenplaatsen, vormt een baat. Woongenotbaten komen tot uiting in hogere vastgoedwaarden van woningen met uitzicht op en in nabijheid van buitenplaatsen. Daarnaast zijn er baten van het genoeg om erfgoed door te geven aan het nageslacht: deze worden ververvingsbaten genoemd. Zij worden geraamd op grond van de betalingsbereidheid van burgers voor erfgoedbehoud.

Ten slotte kunnen buitenplaatsen bijdragen aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor kenniswerkers. De baat die dit teweeg brengt bestaat uit netto belastingafdrachten door kenniswerkers. Omdat er geen duidelijk bewijs is betreffende of en hoeveel kenniswerkers een aantrekkelijk cultuuraanbod te weeg brengt, is op basis van wel beschikbare aanwijzingen een orde van grootte schatting gemaakt van deze baat.

Overzicht van instandhoudingsbaten en -kosten

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de berekende instandhoudingskosten en -baten. Hierbij wordt opgemerkt dat het batenkostenonderzoek zich om praktische reden heeft beperkt tot een selectie van 311 particuliere buitenplaatsen. Om inzicht te krijgen in eventuele regionale verschillen zijn de berekeningen per provincie gemaakt.

Baten van de geselecteerde particuliere buitenplaatsen													
(alles in miljoenen euro per jaar)	Recreatieve belevingsbaten	Recreatieve exploitatiebaten	Werkgelegenheidsbaten*	Woongenotbaten monumentaal groen	Woongenotbaten monumentaal rood	Verervingsbaten	Vestigingsklimaatbaten	Totale baten	Instandhoudingskosten groen	Instandhoudingskosten rood	Totale instandhoudingskosten	Saldo (B-K)	Ratio (B/K)
Groningen	0,65	0,04	0,03	0,20	0,02	0,00	0,03	0,98	0,57	0,18	0,76	0,2	1,3
Gelderland	20,06	2,19	1,83	4,17	0,65	0,29	0,31	29,50	5,74	1,82	7,56	21,9	3,9
Noord-Brabant	3,83	0,70	0,58	2,02	0,29	0,33	0,44	8,19	1,80	0,57	2,38	5,8	3,4
Noord-Holland	7,98	1,08	0,91	4,30	0,53	0,03	1,41	16,24	1,56	0,49	2,05	14,2	7,9
Friesland	0,73	0,08	0,06	0,52	0,09	0,00	0,00	1,48	0,90	0,29	1,19	0,3	1,2
Zuid-Holland	9,51	0,72	0,60	6,46	0,40	0,25	1,75	19,69	1,97	0,62	2,59	17,1	7,6
Drenthe	0,43	0,20	0,17	0,45	0,03	0,00	0,00	1,29	0,33	0,10	0,43	0,9	3,0
Overijssel	5,13	0,82	0,69	2,32	0,49	0,39	0,13	9,97	3,44	1,09	4,54	5,4	2,2
Flevoland	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0
Limburg	5,34	1,95	1,63	2,38	0,23	0,16	0,31	12,01	2,71	0,86	3,56	8,4	3,4
Utrecht	2,48	0,90	0,76	5,57	1,01	3,53	0,79	15,03	5,41	1,72	7,13	7,9	2,1
Zeeland	1,25	0,29	0,24	0,78	0,10	0,00	0,00	2,66	1,07	0,34	1,40	1,3	1,9
Totaal	57,40	8,97	7,50	29,14	3,84	5,01	5,17	117,03	25,50	8,09	33,59	83,4	3,5

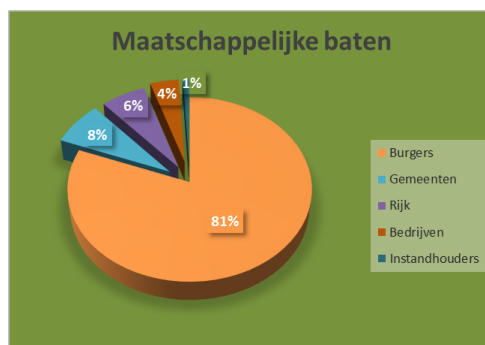
De overzichtstabel laat zien dat de recreatieve belevingsbaten de grootste post zijn gevolgd door die van woongenot door groen erfgoed. In de provincie Gelderland zijn de recreatieve belevingsbaten het grootst: dat komt niet alleen doordat deze provincie het grootste buitenplaatsareaal heeft, maar ook doordat het de meest bezochte vakantieprovincie van het land is. De woongenot baten van groen zijn het grootst in Zuid Holland gevolgd door Utrecht: dit komt doordat deze provincies relatief verstedelijkt zijn waardoor er relatief veel woningen zijn die profiteren van het uitzicht op of de nabijheid van buitenplaatsen.

Bij de kosten valt op dat de instandhoudingskosten van monumentaal groen aanzienlijk hoger zijn dan die van monumentaal rood.

Baatverdeling

Voor alle batenposten is nagegaan bij welke partijen zij terecht komen. Onderstaand schijfdiagram toont hoe de instandhoudingsbaten verdeeld zijn over de burgers, bedrijven, gemeenten en instandhouders.

Uit het diagram volgt dat het overgrote deel van de baten (ca. 81%) bij burgers, dus de belastingbetalers, terecht komt. Daarna volgen gemeenten, rijk en bedrijven met een veel kleiner aandeel. De instandhouders hebben het kleinste aandeel in de maatschappelijk baten (ca. 1%)

Recreatieve belevingsbaten komen vooral bij recreanten ofwel burgers terecht. Recreatieve exploitatiebaten worden vooral geïncasseerd door recreatieondernemers in de nabijheid van de buitenplaatsen en de gemeenten die toeristenbelasting heffen. Woongenotbaten komen voor het grootste deel bij omwonenden, dus bij burgers terecht, maar een deel slaat ook neer bij gemeenten via de onroerende zaakbelasting. Verervingsbaten komen voornamelijk burgers ten goede, want het gaat om doorgeven van erfgoed aan toekomstige generaties. Vestigingsklimaatbaten zijn, omdat het belastingopbrengsten betreft, volledig voor het rijk.

Conclusies

Aangezien de maatschappelijk baten van instandhouding de kosten overtreffen én die baten grotendeels bij burgers en overheden terecht komen, kan geconcludeerd worden dat overheidssteun doelmatig en legitiem is. Dit bevestigt één van de conclusie van een recente evaluatie¹ van de overheidsfinanciering van de monumentenzorg. In die evaluatie werd geconcludeerd dat de overheidssteun effectief en doelmatig is geweest in het terugdringen van achterstallig onderhoud.

In de betreffende evaluatie werd tevens geconcludeerd dat de overheidssteun voor het monumentale rood wel, maar voor het monumentale groen niet toereikend is. Dit is frappant, omdat uit dit batenonderzoek volgt dat de grootste baat, namelijk de recreatieve beleving wordt voortgebracht door het ensemble van groen en rood en dat de op één na grootste baat, namelijk de woongenotbaat, juist vooral is toe te schrijven aan het groen. Het groen speelt dus een belangrijke rol in de maatschappelijke batengeneratie van complex historische buitenplaatsen.

---

¹ Een onderzoek door Ecorys (2018) in opdracht van het ministerie van OC&W getiteld 'Samenhangende evaluatie van het financiële stelsel voor monumentenzorg'.

1 HET VRAAGSTUK VAN INSTANDHOUDING

In dit hoofdstuk worden de onderzoekaanleiding, -vragen, -methode en -afbakening van deze studie op een rij gezet.

1.1 Aanleiding

Nederland heeft verschillende soorten erfgoed. Een speciale categorie vormen de complex historische buitenplaatsen. Deze bestaan uit een uniek ensemble van monumentale gebouwen (rood) en monumentale natuur (groen), waarvoor bij wet is vastgelegd dat zij van dusdanig maatschappelijke betekenis zijn dat zij bewaard dienen te blijven voor huidige en toekomstige generaties. Erfgoed dat in deze categorie valt wordt gemarkeerd door de zogenoemde bolletjeslijn: voor alles wat binnen deze lijn valt geldt een wettelijke instandhoudingsplicht.

De instandhoudingsplicht brengt instandhoudingskosten met zich mee. Deze kosten worden in eerste instantie door de erfgoedeigenaren gedragen. De overheid komt hen hierin wel tegemoet met belastingaftrek, subsidies en leenfaciliteiten. Dankzij deze tegemoetkomingen zijn restauratieachterstanden, die de lange termijn instandhoudingskosten vergroten, effectief terug gedrongen van 40% in 1993 tot 10% in 2012 (OC&W, 2016)².

De tegemoetkoming is voor het groene erfgoed anders dan het rode. Uit eerder onderzoek³ naar de instandhoudingskosten van historische buitenplaatsen volgde dat de mate van overheidstegemoetkoming voor groen lager is dan voor rood (Ruijgrok, 2015). In de recente evaluatie van de overheidsfinanciering van erfgoed (Ecorys, 2018) wordt geconcludeerd dat de onderhoudsvergoeding voor rood, die maximaal 3% van de herbouwwaarde is voor zes jaar, in combinatie met andere faciliteiten voldoende lijkt. Ten aanzien van de groen wordt echter geconstateerd dat de mogelijke tegemoetkoming ontoereikend is: de instandhoudingskosten van groen worden geraamd op ca. EUR 132 miljoen per jaar (Paulissen et.al., 2016), terwijl de tegemoetkoming bestaat uit EUR 5 miljoen subsidie per jaar (Ecorys, 2018) plus fiscale aftrekmogelijkheden voor een deel van de eigenaren.

Recente ontwikkelingen zoals een terugtrekkende overheid met een toenemende focus op het verzilveren van maatschappelijke meerwaarde en decentralisatie van rijksmiddelen naar provincies en zorgen om de scheve verdeling in het gebruik van fiscale aftrekmogelijkheden, roepen de vraag op in hoeverre de overheidsbijdragen überhaupt te legitimeren zijn: staan er wel voldoende maatschappelijke baten tegenover de overheidsbijdragen? In hoeverre komen deze baten terecht komen bij de belastingbetalers? En hoe om te gaan met baten die neerslaan bij gemeenten of andere partijen zoals ondernemers?

Inzicht in de omvang van de maatschappelijke baten en de verdeling van deze baten over de erfgoedeigenaren en andere partijen, vormen een interessante basis om de hoogte van bijdragen in de instandhoudingskosten van partijen mee te onderbouwen.

1.2 Onderzoeksvragen

De centrale vragen van dit onderzoek zijn:

- (1) Welke baten staan tegenover de instandhoudingskosten van complex historische buitenplaatsen?
- (2) Hoe groot zijn deze baten?
- (3) Bij wie komen deze baten terecht?
- (4) Hoe verhouden de instandhoudingsbaten zich tot de instandhoudingskosten?

---

² Deze percentages hebben betrekking op alle monumenten, niet specifiek op de complex historische buitenplaatsen.

³ Ruijgrok (2015).

De complex historische buitenplaatsen bestaan uit een combinatie van verschillende gebouwde monumenten en natuurmonumenten. Dit betekent dan ook dat de baten van zowel monumentaal rood als monumentaal groen worden geschat. Voor de meeste baten geldt echter dat zij worden voortgebracht door het ensemble van rood en groen en niet kunnen worden uitgesplitst naar een deel dat betrekking heeft op rood en een deel dat betrekking heeft op groen.

Een nevendoeel van dit onderzoek is om de verdeling van instandhoudingsbaten tussen derden en eigenaren te vergelijken met de verdeling van instandhoudingskosten tussen derden en eigenaren. De vraag is of en in hoeverre de batenverdeling anders is dan de kostenverdeling.

1.3 Onderzoeksmethode

Om de instandhoudingsbaten van historische buitenplaatsen te bepalen, wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van de kaart met complex historische buitenplaatsen van de Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (zie afbeelding 1.1), GIS bestanden zoals Landgebruik Nederland (LGN) en de Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) en nationale statistieken zoals Statline en het Continue Vakantie Onderzoek (CVO). Daarnaast wordt gebruik gemaakt van ervaringscijfers afkomstig uit wetenschappelijk onderzoek naar verschillende baten. Alleen voor de bepaling van het eigenarenaandeel in de recreatiebaten, zijn nieuwe gegevens verzameld onder leden van de Vereniging van Particuliere Historische Buitenplaatsen.

Afbeelding 1.1. Alle complex historische buitenplaatsen

Bron: <https://cultureelerfgoed.nl>

1.4 Afbakening van het onderzoek

Onderwerp van deze studie zijn de complex historische buitenplaatsen. Om praktische redenen beperkt dit onderzoek zich tot 311 particuliere historische buitenplaatsen, waarvan er 216 in stand gehouden worden door leden van de Vereniging Particulier Historische Buitenplaatsen (VPHB). Aan de hand van een steekproef onder leden van deze vereniging werd een indicatie verkregen van het deel van de recreatiebaten dat bij de particuliere buitenplaatseigenaren terecht komt. Omdat dit aandeel in de recreatiebaten voor andere buitenplaatseigenaren niet is onderzocht, kan het gevonden aandeel niet zondermeer worden toegepast op buitenplaatsen met andere typen eigenaren. Omwille van consequentie is er voor gekozen om, niet alleen de recreatiebaten, maar alle baten voor alleen de particuliere buitenplaatsen te berekenen. Een en ander neemt niet weg dat alle buitenplaatsen, ongeacht hun type eigenaar, maatschappelijke baten voortbrengen die deels bij derden en deels bij de eigenaren terecht komen.

Tabel 1.1 toont hoe de buitenplaatsen, waarvan in deze studie de maatschappelijke baten zijn bepaald, verdeeld zijn over de provincies en wat de omvang van hun areaal is. Door de buitenplaatsen in te delen naar provincie, kan inzicht kan worden verkregen in de omvang van de baten per regio en de verschillen tussen regio's.

Tabel 1.1 Kenmerken van de buitenplaatsen die onderwerp van studie zijn

Provincie	aantal particuliere buitenplaatsen	areaal binnen de bolletjeslijn (hectaren)
Groningen	7	90
Gelderland	70	2.820
Noord-Brabant	22	988
Noord-Holland	19	366
Friesland	11	192
Zuid-Holland	24	682
Drenthe	4	79
Overijssel	42	2.037
Flevoland	0	0
Limburg	33	447
Utrecht	66	1.766
Zeeland	13	233
Totaal	311	9.700

Uit tabel 1.1 volgt dat Gelderland en Utrecht de meest 'buitenplaatsrijke' provincies zijn qua aantal buitenplaatsen, terwijl Gelderland en Overijssel dat zijn qua areaal. Op voorhand is niet te zeggen hoe dit doorwerkt in de omvang van de maatschappelijke baten: enerzijds worden baten hoger naarmate er meer van iets is, anderzijds worden zij juist lager al naar gelang ergens meer van is, vanwege het afnemend grensnut c.q. het optreden van verzadiging. Bovendien hangt de omvang van baten niet alleen af van 'de hoeveelheid buitenplaats', maar ook van de kenmerken van de gebieden waarin zij zich bevinden zoals aanwezigheid van baathouders ofwel de mate van verstedelijking. Voor de volledigheid wordt opgemerkt dat geen van de baten afhangt van de mate waarin de buitenplaatsen samen een aaneengesloten gebied vormen: er is geen bewijs voorhanden waarmee een eventuele meerwaarde kan worden berekend voor aaneengeslotenheid.

2

OM WELKE BATEN GAAT HET?

Historische buitenplaatsen brengen op een aantal verschillende manieren welvaart en welzijn voort voor de maatschappij. Deze welvaart- en welzijnseffecten worden baten genoemd. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste baten en beschrijft tevens de kenmerken van die baten.

2.1 Overzicht van de belangrijkste baten

Historische buitenplaatsen brengen-evenals ander erfgoed, de volgende baten voort:

- recreatiebaten: het gaat hierbij om recreatieve belevingsbaten die ontstaan door gebieden te bezoeken en om recreatie-exploitatiebaten die ontstaan wanneer bezoekers bestedingen doen. In het eerste geval gaat het om recreatief genot doordat recreatiebezoeken (zoals fietsen en wandelen en dergelijke) kunnen worden ondernomen in een aantrekkelijk historisch decor. In het tweede geval zit de baat in de winst op de bestedingen en werkgelegenheid als gevolg van de bestedingen tijdens recreatiebezoeken, voor zover deze geen verschuivingen tussen locaties zijn. Recreatiebaten worden voortgebracht door de combinatie van het monumentale rood en groen dat aanwezig is op de buitenplaatsen.

- woongenotbaten: deze bestaan uit het waardeverhogend effect van erfgoed op omringend vastgoed. Dit waardeverhogend effect is voor groen erfgoed (in wetenschappelijk onderzoek) tot dusver alleen gerelateerd geworden aan de aanwezigheid van groen en niet aan de onderhoudstaat van het groen, terwijl het logischerwijs wordt voortgebracht door in goede staat verkerend groen. Het waardeverhogend effect is voor rood erfgoed (in wetenschappelijk onderzoek) zowel aan de aanwezigheid van monumenten als aan de onderhoudstaat van de monumenten gerelateerd geworden. Het al dan niet gerelateerd kunnen worden aan de onderhoudstaat is van belang omdat in dit onderzoek de baten van instandhouding, dus van een goede staat van onderhoud bepaald worden en *niet* die van de aanwezigheid van erfgoed: kerneigenschap van erfgoed met een monumentale status, zoals de status van complex historische buitenplaatsen, is immers dat het aanwezig moet blijven c.q. niet gekapt, geroid of gesloopt mag worden;

- ecosysteembaten: het gaat hier om baten van groen erfgoed zoals een bijdrage aan klimaatbescherming door koolstofvastlegging, een bijdrage aan volksgezondheid door fijnstofafvang, een bijdrage aan waterveiligheid/overlast door het voorkomen van verhouding en verstening, een bijdrage aan minder energieverbruik van woningen door beschutting, een bijdrage aan het verminderen van pesticidegebruik in de landbouw en in tuinen door biologische plaagbestrijding en een bijdrage aan de bescherming van grondwaterkwaliteit hetgeen winkosten bespaart in de (drink)waterwinning. Voor al deze baten geldt dat zij afhangen van de hoeveelheid aanwezig groen en niet van de staat van onderhoud van het groen⁴;

- verervingsbaten: het welzijn dat mensen ontleen aan het doorgegeven van erfgoed aan volgende generaties. Dit komt tot uiting in hoeveel mensen willen betalen voor behouddoelen. Deze baten hebben betrekking op de combinatie van rood en groen erfgoed;

- vestigingsklimaatbaten: erfgoed draagt door het bieden van een aantrekkelijk woonddecor bij aan het aantrekken van kenniswerkers en dus aan de welvaart die de kenniseconomie voortbrengt. De baten hiervan bestaan uit belastingopbrengsten. Ook deze baten worden voortgebracht door de combinatie van rood en groen.

---

⁴ Tenzij het groen in dusdanig slechte staat verkeert dat niet langer koolstof vastlegt, fijn stof afvangt et cetera.

2.2 Kenmerken van de verschillende baten

Alle erfgoedbaten hebben specifieke kenmerken: ze worden allemaal op een andere manier berekend, ze hangen wel of niet af van de staat van onderhoud en andere factoren en zij verschillen in de mate waarin zij overtuigend zijn aangetoond en in de mate waarin zij terugvloeien naar de instandhouder c.q. de erfgoedeigenaar. Tabel 1 tabel vat de kenmerken van de verschillende baten samen.

Tabel 1. Erfgoedbaten en hun kenmerken

Baat	Berekeningswijze	Afhankelijk van aanwezigheid of staat van onderhoud?	Overige factoren die de omvang van de baat bepalen	Overtuigende ervaringscijfers?	Geincasseerd door eigenaar?
Recreatiebaten: (a) recreatieve beleving (b) recreatie-exploitatie (c) werkgelegenheid	(a) aantal bezoeken maal betalingsbereidheid per bezoek (b) aantal bezoeken maal gemid. winst op besteding per bezoek (c) aantal fte per bestede euro maal euro besteed	met name a, maar ook b en c hangen af van de staat van onderhoud van het aanwezige erfgoed	(a) of er elders voldoende bezoekmogelijkheden zijn (b) idem & de winstmarge in recreatiesector (c) of er krapte is op de arbeidsmarkt	(a) ja, er is willingness to pay onderzoek gedaan (internat.) (b) ja, er is onderzoek gedaan naar bezoekers en bestedingen in relatie tot erfgoed; er zijn echter geen tellingen speciaal voor buitenplaatsen (c) ja, fte/euro besteed is statistisch gegeven	(a) niet of nauwelijks (b) deels door eigenaren en deels door andere ondernemers (c) nee, voordeel is voor werknemers & overheid
Ecosysteembaten: (a) kooldstofvastlegging (b) luchtzuivering (c) waterveiligheid/overlast (d) beschutting (e) plaagbestrijding	(a) aantal ton CO2 in groen maal klimaatschadeprijs per ton (b) afname fijn stofconcentratie door groen doorvertaald naar aantal gewonnen gezonde levensjaren maal prijs per jaar (c) afname overstroming/overlastkans maal natschade per incident (d) aantal woningen beschermt door groen maal energiebesparing per woning (e) aantal hectare bediend door door landschapelementen maal pesticidekosten per hectare	voor de baten a t/m e geldt dat zij afhangen van het groenareaal en niet van de onderhoudstaat.	baten a t/m e worden bepaald door het type groen; baten b t/m e worden daarnaast ook bepaald door hun ligging (bijv. grenzend aan weg, langs rivier, nabij akker)	(a) ja, ervaringscijfers beschikbaar (b) ja, maar er is wel discussie over getallen (c) ja, dit is ingewikkelde som, die met modelberekeningen gemaakt kan worden (d) ja, hier zijn handige ervaringscijfers voor (e) nee, er wordt (internationaal) onderzoek gedaan naar plaagbestrijding, maar dit levert (nog) geen bruikbare getallen op	geen van deze baten vloeit op dit moment terug naar de erfgoedeigenaar. het is vaak lastig om baathouders te laten betalen voor iets dat ze gewend zijn 'gratis' te krijgen. bijkomende hindernis is dat het Nederlands rechtstelsel gebaseerd is op nadeelcompensatie en terugvloeit is

Baat	Berekeningswijze	Afhankelijk van aanwezigheid of staat van onderhoud?	Overige factoren die de omvang van de baat bepalen	Overtuigende ervaringscijfers?	Geincasseerd door eigenaar?
(f) grondwaterkwaliteit	(f) kuub grondwater gevrijwaard van vervuilende activiteiten * kostenverschil tussen grond en oppervlaktewaterwinning	voor baat f ligt het genuanceerder: niet alleen het groenareaal maar ook het groenbeheer bepalen de baat.	baat f hangt sterk af van wat er in de baseline gebeurt: worden dan grondwaterintrekgebieden 'bedreigt' door vervuilende activiteiten?	(f) ja, er zijn ervaringscijfers voor, maar GIS berekeningen zijn ook nodig	juist voordeelcompensatie.
Woongenot: (a) door groen (b) door rood / monumenten	(a) Aantal woningen binnen 0 tot 400 meter van groen maal prijsstijging per woning (ca. 6-8%) (b) aantal monumenten maal prijsstijging per monument (ca. 14%); aantal niet-monumenten binnen 50 meter maal prijsstijging (ca. 0,28% per extra monument) en aantal niet-monumenten in de hele gemeente maal prijsstijging (0,0086% per extra monument)	(a) de aanwezigheid van groen in goede staat bepaalt de waarde (b) de aanwezigheid van monumenten, maar ook de onderhoudstaat: de historische kenmerken zoals authenticiteit en ensemble	(a) of er woningen met zicht op / nabij het monumentale groen gesitueerde zijn (b) het aantal niet-monumenten nabij en verderweg van de monumenten	(a) wel voor de aanwezigheid van groen, niet speciaal voor de onderhoudstaat van groen (b) ja, zowel voor aanwezigheid van monumenten als voor hun onderhoudstaat	alleen de waardestijging van de monumenten zelf komt bij de eigenaren terecht, die van de niet-monumenten in de nabijheid wordt door hun eigenaren en door de gemeente via de OZB geincasseerd
Verervingsbaten	het aantal huishoudens dat iets voor behoud over heeft maal betalingsbereidheid voor behoud per huishouden	van zowel de aanwezigheid als de onderhoudstaat van de monumenten	het aantal huishoudens: de kunst is dit goed af te bakenen, anders volgt kritiek	beperkt aantal Nederlandse studies, internationaal zijn wel veel betalingsbereid-onderzoeken gedaan naar de verervingwaarde (bequest value) van erfgoed	ja, met name erfgoedbeherende instanties ontlenen inkomsten uit donaties die mensen doen omdat zij erfgoed willen doorgeven

Baat	Berekeningswijze	Afhankelijk van aanwezigheid of staat van onderhoud?	Overige factoren die de omvang van de baat bepalen	Overtuigende ervaringscijfers?	Geincasseerd door eigenaar?
Vestigingsklimaat-baten: Bijdrage aan de kenniseconomie door het aantrekken van kenniswerkers	aantal extra kenniswerkers door erfgoed maal de belastingopbrengst per kenniswerker (ca. EUR 6.700 per kennis werker per jaar)	van zowel de aanwezigheid als de onderhoudstaat van het erfgoed: het gaat om een aantrekkelijk woondedor	het aantal extra kenniswerkers dat kan worden toegeschreven aan erfgoed en in het bijzonder aan de onderhoudstaat ervan;	nee, de beschikbare onderzoeksresultaten maken wel aannemelijk dat erfgoed bijdraagt aan het aantrekken van kenniswerkers, maar leveren geen informatie op over hoe groot het effect is	nee, baat wordt geincasseerd door met name de rijksoverheid (het gaat om belastingopbrengsten)

2.3 Uitgangspunten baatbepaling

In dit onderzoek worden de maatschappelijk baten van het aanwezige erfgoed binnen de bolletjeslijn bepaald. Deze baten worden wel deels buiten de bolletjeslijn verwezenlijkt: met andere woorden, er wordt rekening gehouden met uitstralingseffecten.

Zoals gebruikelijk is in maatschappelijke kostenbatenanalyses, worden de baten bepaald ten opzichte van baseline. De baseline is de situatie waarin de huidige erfgoedeigenaren en hun toekomstige opvolgers 'de handdoek in de ring gooien': de instandhoudingsinspanning wordt niet langer geleverd. Uitgangspunt is dat in die situatie geen sprake zal zijn van een areaalafname van groen: het groen gaat alleen in kwaliteit achteruit⁵. Ook het rood zal niet verdwijnen maar in kwaliteit achteruit gaan.

Uitgangspunten Recreatiebaten

Erfgoed biedt recreatiemogelijkheden. Dit brengt recreatieve belevingsbaten en recreatie-exploatiebaten voort. Voor beide baten geldt dat zij geen betrekking hebben op een verandering in het recreatief bruikbaar areaal (dat areaal verandert niet ten opzicht van baseline), maar op een verandering in het recreatief aantrekkelijk areaal. Het recreatief aantrekkelijk areaal neemt af met precies het groenareaal binnen de bolletjes lijn, omdat bij het achterwege blijven van de instandhoudingsinspanning dit areaal niet langer aantrekkelijk zal zijn.

Uitgangspunten ecosysteembaten

Omdat het groenareaal in de baseline niet afneemt, zijn er in principe geen ecosysteembaten van koolstofvastlegging, luchtzuivering en beschutting en dergelijke⁶. Deze baten hangen immers niet af van de onderhoudstaat van groen, maar van de hoeveelheid groen.

Hoewel het wel mogelijk is dat onderhoudsintensief groen, in de baseline wordt vervangen door onderhoudsarm groen (siertuinen worden grasvelden), worden de ecosysteembaten (met name koolstofvastlegging) die dat te weeg brengt in deze studie niet bepaald. Dit omdat niet bekend is hoeveel groenvervangende er zal zijn en omdat de baat van koolstofvastlegging relatief klein is.

Uitgangspunten woongenot

Nabijheid van en uitzicht op groen verhoogt te waarde van woningen. Uit onderzoek is wel bekend hoe groot het waardeverhogend effect van de aanwezigheid van groen is. Hoe groot het waardeverhogend effect van uitzicht op goed verzorgd groen is, is echter nooit onderzocht. Omdat het voor de hand ligt dat de aangetoonde waardeverhogingen door zowel de aanwezigheid als de staat van het groen wordt bepaald, wordt de volgende aanname als uitgangspunt gehanteerd: *50% van waardeverhoging komt door de aanwezigheid van groen en 50% door de onderhoudstaat van het groen.*

Ook nabijheid van en uitzicht op rood (lees: rijksmonumenten) verhoogt de waarde van woningen. Het gaat hierbij zowel om de aanwezigheid van monumenten nabij niet-monumenten, maar ook om de onderhoudstaat waarin zij verkeren. Met behulp van beschikbare wetenschappelijke onderzoeksresultaten is het op dit moment (nog) niet mogelijk om het prijsverhogend effect van de onderhoudstaat te isoleren van het prijsverhogend effect van de aanwezigheid van monumenten.

Er is echter wel bewijs dat cumulatieve investeringen in restauraties een waardeverhogend effect hebben op omringend vastgoed (Koster en Rouwendal, 2015). Dit kan geïnterpreteerd worden als aanwijzing dat de staat van instandhouding deel uitmaakt van het prijsverhogend effect van de aanwezigheid. Bovendien is het een volkswijsheid dat de onderhoudstaat van 'het huis van de burens' bepalend is voor de woningwaarde. Op grond van deze overwegingen wordt in deze studie aangenomen dat het prijsverhogend effect juist

---

⁵ Dit kan tot gevolg hebben dat ook de openstelling terug loopt, omdat voor de openstelling van groen een goede onderhoudstaat van belang is in verband met de veiligheid van bezoekers (bijv. het gevaar van vallende takken).

⁶ Ook baten van wateroverlast en grondwaterkwaliteit zijn niet relevant, omdat er geen verschil is tussen situatie van instandhouding en de baseline: in beide gevallen is het gebied binnen de bolletjeslijn gevrijwaard van het toevoegen van versterking en/of vervuilende activiteiten.

alleen optreedt bij de aanwezigheid van monumenten in goede staat. Ofwel: *het effect wordt volledig toegekend aan de staat van instandhouding.*

Uitgangspunten verervingsbaten

Verervingsbaten, in het Engels bequest benefits genoemd, weerspiegelen het genoegen dat mensen ontlenen aan het doorgeven van erfgoed aan hun nazaten, los van hun eventuele eigen gebruik/bezoek-mogelijkheden. Deze baten kunnen becijferd worden door het aantal huishoudens dat iets over heeft voor het behoud van complex historische buitenplaatsen te vermenigvuldigen met hun betalingsbereidheid.

Er is geen onderzoek gedaan naar hoeveel huishoudens iets over hebben voor complex historische buitenplaatsen. Omdat uit onderzoek naar betalingsbereidheid voor natuurgebieden wel bekend is dat mensen zich vooral verantwoordelijk voelen voor het groen in hun eigen woonomgeving⁷, wordt in deze studie het aantal huishoudens beperkt tot het aantal binnen een straal van 10 km rondom de buitenplaatsen. Omdat huishoudens die meer dan één buitenplaats binnen de 10 km straal hebben, niet voor elke buitenplaats opnieuw een betalingsbereidheid hebben, wordt bij de bepaling van het aantal huishouden de overlap uit de afstandcirkels verwijderd. In de wetenschappelijke literatuur staat het verschijnsel van niet meermaals willen betalen bekend als 'part-whole'-bias: 'onderdeel-geheel'-vertekening. Wanneer niet gecorrigeerd wordt voor het feit dat mensen evenveel voor het geheel als voor een onderdeel over hebben, ontstaat een vertekend (lees: overschat) beeld van de daadwerkelijke omvang van de verervingbaten.

Omdat er geen betalingsbereidheidsonderzoek is gedaan specifiek naar de betalingsbereidheid voor buitenplaatsen wordt in deze studie aangenomen dat deze gelijk is aan de algemene betalingsbereidheid voor de combinatie van landschap (het monumentale groen) en monumenten (het monumentale rood).

Vestigingsklimaatbaten

Bij vestigingsklimaatbaten gaat het om de bijdrage van erfgoed aan de kenniseconomie. De redeneerlijn is dat kennisintensieve bedrijven hun vestigingsplaatskeus niet alleen af laten hangen van bereikbaarheid, belastingdruk en de aanwezigheid van hun klanten, maar juist ook van de beschikbaarheid van hoogopgeleid personeel. Het personeel kiest op zijn beurt niet alleen op grond van carrièrekansen, maar betreft ook leefomgevingsaspecten zoals de nabijheid van groen en cultureel erfgoed in zijn woonlocatiekeus. Omdat er geen wetenschappelijk onderzoeksresultaten beschikbaar zijn over hoeveel extra kenniswerkers gebieden te danken hebben aan de aanwezigheid van erfgoed, wordt dat in deze studie afgeleid op grond van de aanwijzingen die wel voor handen zijn (zie hoofdstuk 3.4). Het aandeel dat buitenplaatsen in deze aantallen kenniswerkers hebben wordt bepaald op grond van het areaal binnen de bolletjes gedeeld door het totale recreatief aantrekkelijke (landschap) areaal. Het gaat dus om aannamen.

De baten van de komst van extra kenniswerkers zijn extra belastingopbrengsten, zoals loonbelasting en accijnzen op hun bestedingen. Ook de belasting op de winst per kenniswerker, die het kennisbedrijf maakt, is een baat⁸. De aanspraken op overheidsvoorzieningen die kenniswerkers maken, worden op deze baten in mindering gebracht om tot een netto baat van het aantrekken van kenniswerkers te komen. Omdat Nederlandse kenniswerkers deze belastingen betalen ongeacht waar zij zich vestigen binnen Nederland, zijn zij niet relevant (in de baseline zijn hun belastingafdrachten er ook⁹). We beperken ons in deze studie daarom tot buitenlandse kenniswerkers of wel kennismigranten.

Indirecte effecten als gevolg van de bestedingen door kennismigranten, zoals de werkgelegenheid in restaurants waar zij eten en ook directe effecten door de inhuur van ondersteunend personeel door de kennisbedrijven, worden niet meegenomen omdat het een studie an sich is om deze effecten correct te bepalen. Bij de bepaling van indirecte effecten moet immers rekening worden gehouden met mogelijke verdringingseffecten in de arbeidsmarkt en de mogelijkheid dat deze banen worden vervuld door buitenlands (lager opgeleid) personeel dat hiervoor naar Nederland komt.

---

⁷ Uit onderzoek van Ruijgrok (2000) volgt dat de betalingsbereid voor gebieden verder dan 10 km van de woonplaats aanzienlijk lager is dan die voor gebieden binnen een straal van 10 km.

⁸ De winst zelf vloeit doorgaans via aandeelhouders af naar het buitenland en is dus geen baat (voor Nederland).

⁹ Uitzondering hierop zijn de Nederlandse kenniswerkers die, wanneer Nederland niet aan hun omgevingswensen voldoet, naar het buitenland zouden vertrekken. Dit aantal is niet bekend en wordt buiten beschouwing gelaten.

3 BATENRAMING

In dit hoofdstuk worden de maatschappelijk baten bepaald van de instandhouding van de ca. 311 particuliere historische buitenplaatsen¹⁰ die Nederland rijk is. De baatbepaling heeft betrekking op de baten die het huidige groene en rode erfgoed in haar huidige kwaliteit voortbrengt. Dit betekent dat de huidige situatie van instandhouding wordt vergeleken met een baseline waarin de instandhoudingsinspanning niet langer gedaan wordt: een situatie waarin zowel het monumentale groen als de monumentale gebouwen in verval raken c.q. er een situatie van achterstalligheid ontstaat.

3.1 Recreatiebaten

Buitenplaatsen brengen twee verschillende recreatiebaten voort, te weten recreatieve beleving en recreatieve exploitatiemogelijkheden. Deze baten worden op verschillende wijze berekend. Als gevolg van recreatieve exploitatie ontstaan ook werkgelegenheidsbaten die berekend worden op grond van het aantal arbeidsplaatsen per recreatief bestede euro.

3.1.1 Recreatieve beleving

De combinatie van monumentaal groen en rood op buitenplaatsen bezorgt bezoekers een recreatieve beleving, omdat het zorgt voor een aantrekkelijk decor. De baten, die bezoekers aan dit decor ontleen, worden geraamd *door het jaarlijks aantal bezoeken te vermenigvuldigen met de genotswaarde per bezoek*. Het gaat hierbij niet zozeer om de bezoeken aan de buitenplaatsen zelf, maar juist om de bezoeken in het gebied waarin de buitenplaatsen zich bevinden. Aantrekkelijke bezienswaardigheden zijn immers een belangrijk motief voor mensen om een gebied te bezoeken. Wanneer het decor niet aantrekkelijk (genoeg) meer is, wordt het wellicht nog steeds bezocht, maar neemt het genot per bezoek wel af. Dit laatste aspect is waar het om gaat bij de bepaling van de recreatieve belevingsbaat.

Het jaarlijks aantal bezoeken aan en in de buurt van complex historische buitenplaatsen is niet bekend, omdat dit niet wordt geregistreerd. Uit de *Tendrapportage Toerisme, Recreatie en Vrije Tijd* (NRIT, CBS, NBTC en CELTH, 2016) kan worden afgeleid hoeveel dagtochten van minimaal 1 uur mensen vanuit hun woning maken. Uit deze bron volgt dat Nederlanders in 2015 ca. 3,5 miljard dagtrips maakten, waarvan ca. 854 miljoen trips in de buitenruimte waren. Het aantal bezoeken in de buitenruimte is ca. 24 % van het totaal aantal dagtochten. Slechts een deel van de buitenruimtebezoeken kan aan het recreatief aantrekkelijk areaal (het landschappelijk areaal, zie Bijlage I) worden toegekend. Met behulp van GIS is berekend hoe groot dat aandeel in elke provincie is. Dit levert dan het aantal landschapsbezoeken per provincie op.

Hoewel buitenplaatsen een 'pull factor' zijn voor bezoeken aan het landschap, kunnen uiteraard niet alle landschapsbezoeken worden toegekend aan de buitenplaatsen c.q. het gebied binnen de bolletjeslijn. Om het aandeel van de buitenplaatsen in het totaal aantal landschapsbezoeken te bepalen, is het groenareaal van de buitenplaatsen plus dat van het aangrenzend landschap binnen een straal van 2,5 kilometer¹¹ daar omheen gedeeld op het totale recreatief aantrekkelijke c.q. landschapsareaal binnen elke provincie (zie Bijlage I). Dit levert een indicatie per provincie op van welk deel van de landschapsbezoeken mag worden toegerekend aan de buitenplaatsen.

---

¹⁰ De baatbepaling heeft betrekking op 311 particuliere historische buitenplaatsen. Deze zijn geselecteerd uit de 533 complex historische buitenplaatsen die het bestand 'rijksbeschermden buitenplaatsen' van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed telt.

¹¹ Met behulp van GIS is het totale groenareaal binnen een straal van 5 kilometer van het centrum van de buitenplaats berekend: dit gebied omvat dus het groenareaal op de buitenplaats zelf plus het aangrenzend groen tot op een afstand van maximaal 5 kilometer. Dit is door twee gedeeld om een straal van 2,5 km te benaderen zonder weer opnieuw een GIS-analyse te doen.

Er is gewerkt met een straal van 2,5 km, omdat volgens het Trendrapportage *Trendrapportage Toerisme, Recreatie en Vrije Tijd* (NRIT, CBS, NBTC en CELTH, 2016), volgt dat ca. 60% van de dagtochten naar het buitengebied in een straal van 5 km van de woonplaats plaats vindt. Mensen willen ongeveer drie uur besteden aan de dagtocht, inclusief een uur reistijd. Eenmaal in het gebied kunnen zij in de beschikbare tijd in ieder geval twee maal 2,5 km afleggen in verschillende richtingen.

Uit een economische waarderingsstudie voor cultuurhistorie in de Tieler- en Culemborgerwaard weten we dat de betalingsbereidheid voor de beleving van cultuurhistorie gemiddeld EUR 1,45 per persoon per bezoek is omgerekend naar prijspeil 2017 (Ruijgrok, 2004). Door dit bedrag te vermenigvuldigen met het relevante aantal bezoeken per jaar, wordt de recreatieve belevingsbaat van buitenplaatsen geraamd¹². Tabel 3.1 toont het resultaat van deze berekening, zowel per provincie als in totaal voor alle particuliere buitenplaatsen van deze studie. De totale baat wordt geschat op ca. EUR 57,4 miljoen per jaar.

Tabel 3.1 Recreatieve belevingsbaten van de combinatie van rood en groen op buitenplaatsen

Provincies	aantal dagtochten per jaar (miljoen trips)	aantal dagtochten in buiten-ruimte per jaar (miljoen trips)	Aandeel landschap-areaal* de buiten-ruimte (%)	Buitenplaats-areaal inclusief 5 km uitstraling-gebied (ha)	Aandeel van het buitenplaatsen** in totaal land-schapsareaal* van de provincie (%)	Aantal dagtochten per jaar toekenbaar aan buiten-plaatsen (miljoen trips)	Welvaarts waarde per bezoek	Recreatieve belevings-baten (miljoen euro/jaar)
Groningen	111	27	64%	1.626	2,58%	0	1,45	0,65
Gelderland	416	102	63%	24.558	21,68%	14	1,45	20,06
Noord-Brabant	502	122	23%	3.380	9,18%	3	1,45	3,83
Noord-Holland	578	141	70%	8.488	5,56%	6	1,45	7,98
Friesland	138	34	84%	4.624	1,78%	1	1,45	0,73
Zuid-Holland	713	174	40%	4.911	9,44%	7	1,45	9,51
Drenthe	107	26	29%	872	3,94%	0	1,45	0,43
Overijssel	244	60	38%	5.085	15,56%	4	1,45	5,13
Flevoland	82	20		0	0,00%	0	1,45	0,00
Limburg	243	59	26%	4.277	23,75%	4	1,45	5,34
Utrecht	245	60	8%	1.353	34,52%	2	1,45	2,48
Zeeland	89	22	84%	5.701	4,70%	1	1,45	1,25
Totaal	3.468	846	64%	64.875	6,66%	40		57,40

* Het gaat om het totale areaal aan N2000 & beschermde natuurmonumenten ** Het buitenplaatsareaal inclusief uitstralingsgebied

Tabel 3.1 laat zien dat de recreatieve belevingsbaten het grootst zijn in Gelderland (EUR 20 miljoen), gevolgd door Zuid Holland (EUR 9 miljoen) en Noord Holland (EUR 8 miljoen). Dit komt doordat Gelderland zowel veel dagtochten heeft als veel particuliere historische buitenplaatsen (zie tabel 1.1: Gelderland telt er 70), waardoor ook het aandeel van de buitenplaatsen in het landschap groot is (ca. 22%). Voor Zuid Holland (713 miljoen trips) en Noord Holland (578 miljoen trips) geldt dat zij weliswaar meer dagtochten hebben dan Gelderland (416 miljoen trips) maar er zijn minder buitenplaatsen dus het aandeel daarvan in het landschap is veel kleiner (ca. 9 en 6% voor Zuid en Noord Holland versus 22% voor Gelderland).

N.B. De baten in Flevoland zijn altijd nul, omdat in deze provincie geen particuliere historisch buitenplaatsen zijn. In de feite doet deze provincie dus niet mee in dit onderzoek.

3.1.2 Recreatieve exploitatie

Recreatiebezoeken brengen niet alleen belevingsbaten teweeg, maar leiden ook tot bestedingen zowel binnen als buiten de bolletjeslijn. Deze bestedingen kunnen voor een deel aan buitenplaatsen worden toegekend doordat deze het gebied waarin zij zich bevinden tot een vakantiebestemming maken. De maatschappelijke baten van recreatieve exploitatie worden dan ook becijferd op grond van vakantiebestedingen. Om precies te zijn: de exploitatiebaten die buitenplaatsen teweeg brengen voor

¹² De recreatieve belevingsbaat wordt soms ook met behulp van reiskosten gewaardeerd. Daar is hier niet voor gekozen om twee redenen. Ten eerste, is geen ervaringscijfer voorhanden betreffende hoeveel meer reiskosten mensen maken naar aantrekkelijke bestemmingen (met buitenplaatsen) ten opzichte van minder aantrekkelijke bestemmingen (zonder buitenplaatsen). Ten tweede, vangt het gehanteerde betalingsbereidheid prijskaartje precies het consumentensurplus waar het om gaat, namelijk wat mensen, al dan niet boven op hun reisuittgaven, over hebben voor het erfgoed op de bestemming.

recreatieondernemers worden berekend door in te schatten *hoeveel vakanties worden ontlokt door de buitenplaatsen en dit te vermenigvuldigen met de winst op de gemiddelde besteding per vakantie*.

Het aantal vakanties dat in elke provincie ontlokt wordt door buitenplaatsen is niet bekend. In de *Trendrapportage Recreatie, Toerisme en Vrije Tijd* (NRIT, CBS, NBTC en CELTH, 2016) wordt wel gerapporteerd hoeveel vakanties in eigen land er elk jaar in elke provincie gevierd worden én hoeveel overnachtingen door buitenlandse toeristen er jaarlijks in elke provincie zijn¹³. Uit het *Continu Vakantie Onderzoek* (NBTC-NIPO, 2016) kan worden afgeleid dat ca. 26 % van de vakanties in eigen land natuur- en/of cultuurgericht is, terwijl volgens de voornoemde trendrapportage ca. 20 % van de buitenlandse toeristen natuurgebieden en/of historische plaatsen als bezoekdoel heeft. Met behulp van het eerder bepaalde aandeel van het buitenplaatsareaal (inclusief uitstralingsgebied) in het totale landschapsareaal van elke provincie, kan het door de buitenplaatsen uitgelokte aantal vakanties worden ingeschat.

De gemiddelde bestedingen, die elke cultuur- en natuurgerichte vakantie teweeg brengt, bedragen ca. EUR 174¹⁴ voor een vakantie in eigen land en ca. EUR 179 voor een buitenlandse toeristische overnachting (NRIT, CBS, NBTC en CELTH, 2016). De bestedingen omvatten alles wat mensen uitgeven aan overnachtingen zoals, eten en drinken, vervoer, souvenirs etc. Om deze bestedingen te realiseren moeten uiteraard ook kosten worden gemaakt. Voor een correcte raming van de recreatiebaten dienen deze kosten in mindering te worden gebracht op de bestedingen. Een handige manier om dat te doen is de bestedingen vermenigvuldigen met een winstmarge van 7%. Dit is de ongewogen gemiddelde winstmarge in de horeca, detailhandel en transportsector. De bestedingen tijdens vakanties vinden namelijk hoofdzakelijk plaats in deze drie sectoren¹⁵.

Met behulp van al deze gegevens kunnen recreatieve exploitatiebaten die zijn terug te voeren op de particuliere historische buitenplaatsen worden geraamd. Tabel 3.2 toont het resultaat van deze exercitie zowel per provincie als voor alle buitenplaatsen tezamen.

Tabel 3.2 Recreatieve exploitatiebaten door de combinatie van rood en groen op buitenplaatsen

Provincies	Jaarlijks aantal vakanties in eigen land	Jaarlijks aantal overnachting en door buitenlandse toeristen*	Percentage natuur & cultuur gerichte vakanties in eigen land	Percentage natuur & cultuur gerichte vakanties door buitenlandse toeristen	Aandeel van het buitenplaatsareaal in totaal landschapsareaal* van de provincie (%)	Gemiddelde besteding per vakantie in eigen land (euro)	Gemiddelde besteding per toeristen* overnachting (euro)	Gemiddelde winst op besteding (%)	Recreatieve exploitatie baten (miljoenen euro per jaar)
Groningen	370.000	137.310	26%	20%	3%	174	179	7%	0,04
Gelderland	2.930.000	329.130	26%	20%	22%	174	179	7%	2,19
Noord-Brabant	1.850.000	692.760	26%	20%	9%	174	179	7%	0,70
Noord-Holland	1.950.000	5.314.380	26%	20%	6%	174	179	7%	1,08
Friesland	1.200.000	208.380	26%	20%	2%	174	179	7%	0,08
Zuid-Holland	1.260.000	1.451.760	26%	20%	9%	174	179	7%	0,72
Drenthe	1.520.000	143.520	26%	20%	4%	174	179	7%	0,20
Overijssel	1.510.000	200.100	26%	20%	16%	174	179	7%	0,82
Flevoland	440.000	126.270	26%	20%	0%	174	179	7%	0,00
Limburg	2.060.000	672.750	26%	20%	24%	174	179	7%	1,95
Utrecht	580.000	311.880	26%	20%	35%	174	179	7%	0,90
Zeeland	1.320.000	765.900	26%	20%	5%	174	179	7%	0,29
Totaal	16.990.000	10.354.140							8,97

* Het gaat om de toeristen die vakantie komen vieren (dus geen mensen die voor zaken, opleiding e.d. naar Nederland komen)

¹³ Het gaat hierbij alleen om de vrije tijdsbezoek (ca. 69% van het totaal), omdat bezoeken met zakelijk of ander motief, zoals werk, studie of familie, in de baseline ook zullen optreden: ook zonder fraai decor, zullen deze bezoekers naar Nederland komen, omdat zij hier nu eenmaal moeten zijn.

¹⁴ Deze prijs is gemiddelde voor alle typen (kort, middellang, lang) binnenlandse vakanties. De gemiddelde binnenlandse vakantie telt 6,2 overnachtingen.

¹⁵ De winstmarge in de horeca bedraagt ca. 10,8 % (Bedrijfschap Horeca en catering, 2011); in de detailhandel is het 5,6 % (Branchecijfers Detailhandel, Firm Focus, 2017) en in de vervoerssector is het ca. 4,5 % (Branchecijfers Personenvervoer over de weg, Firm Focus, 2017).

Tabel 3.2 toont dat de totale recreatieve exploitatiebaten van alle particuliere buitenplaatsen geraamd worden op ca. EUR 9 miljoen per jaar. Uit de specificatie per provincie volgt dat in Gelderland de meeste baten worden gegenereerd, gevolgd door Limburg. Dit komt doordat Gelderland en daarna Limburg de grootste aantallen binnenlandse vakantie heeft. Noord-Holland heeft weliswaar het grootste aantal buitenlandse toeristen, maar die zijn slechts voor een relatief klein aandeel toe te schrijven aan buitenplaatsen: Noord Holland dankt deze grote aantallen immers vooral aan de aantrekkingskracht van Amsterdam.

Tot slot wordt bij deze baat opgemerkt dat er vanuit is gegaan dat het aantal vakanties naar de gebieden waarin zij zich bevinden terugloopt, wanneer de buitenplaatsen in verval raken. In de praktijk zal een deel van deze terugloop worden opgevangen door andere gebieden die dan weer relatief het aantrekkelijkst zijn¹⁶. Een ander deel zal afvloeien naar het buitenland. Omdat buitenlandvakanties een serieuze concurrent zijn - ca. 80% van EUR 16 miljard vakantiebestedingen door Nederlanders is reeds in het buitenland- gaan we er vanuit dat er bezoeken verloren gaan wanneer in de gebieden niet gewerkt wordt aan het bieden van een uniek cultuuraanbod waaronder dat van de buitenplaatsen¹⁷.

3.1.3 Werkgelegenheidsbaten

Recreatieve bestedingen leiden tot werkgelegenheid. Als mensen aan het werk zijn levert dit de maatschappij een besparing van werkloosheidsuitkeringen en extra loonbelasting op. De baten van werkgelegenheid kunnen becijferd worden door:

- de recreatieve bestedingen ontlokt door de buitenplaatsen te vermenigvuldigen met het aantal fte per bestede euro in de recreatiesector: dit levert het aantal extra banen (fte) op;
- het aantal extra banen te vermenigvuldigen met de besparing op werkloosheidsuitkeringen (inclusief uitvoeringskosten) plus de extra loonbelasting¹⁸.

In de voorgaande paragraaf zijn de recreatieve bestedingen die zijn toe te schrijven aan de buitenplaatsen van deze studie bepaald per provincie en in totaal (zie tabel 3.2).

In de horeca & recreatiesector genereert een midden- of kleinbedrijf gemiddeld een omzet van EUR 77.900 per fte per jaar (Rabobank, 2017). Iedere bestede euro levert dus 1/77.900ste fte werkgelegenheid op. Met behulp van dit getal kan worden berekend hoeveel banen de buitenplaats-gerelateerde vakantiebestedingen teweeg brengen. Aangezien jaarlijks gemiddeld 11,4% van de werknemers van baan wisselt, ongeacht of zij ontslagen worden (CBS, 2010), geldt voor ca. 87% van dit aantal banen dat werkloosheid wordt vermeden.

Maar wanneer iemand geen baan in de recreatiesector heeft zal hij/zij uiteraard niet levenslang werkloos zijn, maar ander werk gaan doen. Uit het onderzoek *Werk en inkomsten na faillissementsontslag* (CBS, 2016) blijkt dat 50 % van de horecawerknemers één jaar na ontslag door faillissement een nieuwe baan heeft gevonden. Na twee jaar is dit 75 %. Er kunnen dan ook drie groepen werklozen worden onderscheiden. Tabel 3.3 toont het aantal te besparen werkloosheidsmaanden voor deze groepen.

---

¹⁶ Dan is het welvaartsverlies van de groep die zich verplaatst een lager recreatief genot, zoals berekend in paragraaf 3.1.1.

¹⁷ Van Loon (2013) geeft hiervoor een interessante aanwijzing: hij toont aan dat er goedgevoel een significante rol speelt bij de vakantiebestemmingen die mensen kiezen.

¹⁸ Voor de fijnproever: dit is als volgt beredeneerd. Elke werkende levert de overheid een besparing op uitkeringskosten en inkomsten uit loonbelasting op. Voor de werknemer levert het werk het netto verdiende loon op minus inkomsten uit een uitkering minus vrije tijd. Wanneer de waarde van vrije tijd geraamd wordt als het verschil tussen nettoloon en uitkering (dit is een benadering), is de totale maatschappelijke baat van werken: uitkering + loonbelasting + nettoloon - uitkering - (nettoloon - uitkering) = loonbelasting + uitkering. Daarnaast zijn er uitvoeringskosten van de uitkerende instantie.

Tabel 3.3 Verschillende groepen werklozen

	omvang groep	aantal maanden uitkering
Groep 1: eerste jaar werkloos daarna niet meer	50%	12 gedurende één jaar
Groep 2: twee jaar werkloos, daarna niet meer	25%	6 gedurende twee jaar
Groep 3: drie jaar of langer werkloos	25%	6 elk jaar weer

De waarde van een uitkeringsmaand bedraagt EUR 1.715 per maand. Dit bedrag is opgebouwd uit¹⁹:

- een uitkeringsbedrag van EUR 983 per maand (*Rijksoverheid, 2017*);
- de uitvoeringskosten per uitkeringsmaand. Deze bedragen naar schatting EUR 175 per uitkeringsmaand (*Dienst SZW Den Haag, 2012*);
- gederfde loonbelasting van EUR 557 per uitkeringsmaand (zie <https://www.loonwijzer.nl>).

Op grond van deze gegevens kan worden berekend hoe groot de werkgelegenheidsbaat van de buitenplaatsen is per provincie en in totaal. Tabel 3.4 toont de omvang van de baten. Omdat de baten niet in elk jaar gelijk zijn, wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende jaren. In een contante waarde berekening van baten over een periode, kan dit onderscheid worden verwerkt.

Tabel 3.4 Werkgelegenheidsbaten door de combinatie van rood en groen op buitenplaatsen

Provincies	Totale bestedingen vakanties in eigen land ontlokt door buitenplaatsen (euro/jaar)	Totale bestedingen ontlokt door buitenlandse toeristen (euro/jaar)	Totale vakantie bestedingen ontlokt door buitenplaatsen (miljoenen euro/jaar)	Aantal banen als gevolg van bestedingen (fte)	Werkgelegenheidsbaten in jaar 1 (miljoenen euro/jaar)	Werkgelegenheidsbaten in vanaf jaar 2 (miljoenen euro/jaar)
Groningen	432.474	127.005	0,56	6	0,07	0,03
Gelderland	28.743.223	2.555.028	31,30	356	3,66	1,83
Noord-Brabant	7.679.114	2.275.530	9,95	113	1,17	0,58
Noord-Holland	4.908.582	10.586.063	15,49	176	1,81	0,91
Friesland	967.052	132.888	1,10	13	0,13	0,06
Zuid-Holland	5.383.541	4.908.544	10,29	117	1,20	0,60
Drenthe	2.709.632	202.460	2,91	33	0,34	0,17
Overijssel	10.628.488	1.114.556	11,74	134	1,37	0,69
Flevoland	0	0	0,00	0	0,00	0,00
Limburg	22.129.918	5.719.087	27,85	317	3,26	1,63
Utrecht	9.058.690	3.854.654	12,91	147	1,51	0,76
Zeeland	2.804.668	1.287.775	4,09	47	0,48	0,24
Totaal	95.445.383	32.763.592	128,21	1.458	15,00	7,50

Tabel 3.4 toont dat de werkgelegenheidsbaten als gevolg dan de instandhouding van buitenplaatsen geraamd worden op ca. EUR 15 miljoen in het eerste en EUR 7,5 miljoen in de daarop volgende jaren. Het gaat hierbij in totaal om ca. 1.450 banen in de recreatiesector.

3.2 Woongenotbaten

Wonen in een omgeving met fraai groen en goed onderhouden erfgoed biedt meer woongenot dan wonen in een minder aantrekkelijke omgeving. Dit extra woongenot komt tot uiting in woningprijzen. De woongenotbaten, die historische buitenplaatsen voortbrengen, worden *berekend door het aantal woningen, dat uitziet op en/of gelegen is nabij het monumentale groen en rood van de buitenplaatsen, te vermenigvuldigen met hun waardestijging als gevolg hiervan.*

¹⁹ Dit betreft de netto uitkering voor alleenstaanden en alleenstaande ouders, inclusief vakantiegeld.

3.2.1 Woongenotbaten monumentaal groen

Verscheidende studies uit het verleden wijzen uit dat uitzicht op groen en de nabijheid van groen beide een waarde verhogend effect hebben op woningen. Zo hebben Fennema et al. (1996) voor een wijkpark in Apeldoorn aangetoond, dat woningen op loopafstand (minder dan 400 meter) van het park een ca. 6% en woningen die uitkijken op het park een ca. 8% hogere waarde hadden dan andere woningen. De studie van Bervaes en Vreke (2004) is een herhaling van dit onderzoek voor een andere transactieperiode en in meerdere wijken in Nederland. Het onderzoek bevestigt de bevindingen uit het eerdere onderzoek: de procentuele invloeden waren van dezelfde orde van grootte. Wanneer we ook de resultaten van andere vergelijkbare onderzoeken (Sijtsma e.a., 1996; Luttik en Zijlstra, 1997; van Leeuwen, 1997; Ruijgrok, 2004) in ogenschouw nemen, kan geconcludeerd worden dat een vastgoedwaardestijging van ca. 6 tot 8 % een realistische orde van grootte is²⁰.

De woongenotsbaten van het monumentale groen op de buitenplaatsen zijn als volgt geraamd:

- Met behulp van GIS is zowel aantal woningen binnen de bolletjeslijn (met uitzicht op het groen) als het aantal woningen binnen 400 meter van de bolletjeslijn (met nabijheid van het groen) geteld;
- Vervolgens is de gemiddelde WOZ-waarde van deze woningen bepaald op grond van de gemiddelde WOZ in de betreffende gemeentes;
- Aan de woningen binnen de bolletjeslijn is een meerwaarde van 8% van de WOZ toegekend en aan de woningen daarbuiten een meerwaarde van 6%.
- Omdat de voornoemde prijsstijgingen betrekking hebben op zowel de aanwezigheid als de onderhoudsstaat van het groen, terwijl het in deze studie-gezien de baseline- alleen gaat om de onderhoudsstaat, wordt 50% van de waardeverhoging gehanteerd.

Tabel 3.5 toont het resultaat van deze berekeningen per provincie en in totaal. Omdat de woongenotbaat in principes een eenmalige baat is, is deze middels een interestberekening omgezet naar een jaarlijks bedrag. Zo wordt deze baat vergelijkbaar met de andere baten die ook per jaar zijn.

Tabel 3.5 Woongenotsbaten door groen op buitenplaatsen

Provincie	Aantal woningen binnen de bolletjeslijn	Aantal woningen buiten de bolletjeslijn tot op 400 meter afstand	Gemiddelde WOZ waarde per woning in betreffende gemeentes	Prijsstijging binnen bolletjeslijn (%)	Prijsstijging buiten de bolletjeslijn (%)	Woongenotbaat (miljoenen euro eenmalig)	Woon- genotbaat omgezet* naar miljoenen euro/jaar
Groningen	8	1.598	141.133	4%	3%	7	0,20
Gelderland	329	19.953	233.799	4%	3%	143	4,17
Noord-Brabant	110	10.649	213.694	4%	3%	69	2,02
Noord-Holland	80	12.171	400.365	4%	3%	147	4,30
Friesland	34	3.122	186.937	4%	3%	18	0,52
Zuid-Holland	141	21.861	335.281	4%	3%	222	6,46
Drenthe	19	2.937	174.120	4%	3%	15	0,45
Overijssel	234	12.807	201.971	4%	3%	79	2,32
Flevoland	0	0	0	4%	3%	0	0,00
Limburg	113	13.516	199.383	4%	3%	82	2,38
Utrecht	283	22.300	280.970	4%	3%	191	5,57
Zeeland	40	3.871	226.197	4%	3%	27	0,78
Totaal	1.391	124.785	2.593.850			1.001	29,14

Uit tabel 3.5 volgt dat de totale woongenotbaten van de alle buitenplaatsen tezamen ca. EUR 29 miljoen per jaar bedragen. De grootste woongenotbaten zijn in Zuid Holland gevolgd door Utrecht. Dit komt doordat de buitenplaatsen in die provincies relatief veel aangrenzend vastgoed hebben. We zien hier dus het effect van verstedelijking.

Ten aanzien van deze woongenotbaat wordt opgemerkt dat er overlap mogelijk is met de recreatieve belevingsbaat zoals becijferd in paragraaf 3.1.1. De mensen die in de woningen binnen de bolletjeslijn en in

²⁰ Dit is voorzichtige inschatting: uit recent onderzoek van Sijtsma et.al. (2017) blijkt dat aantrekkelijke natuur- ook de bossen van landgoederen- tot op een afstand van 7 km verhoogde vastgoedwaarden te weeg brengen. Het waardeverhogend effect loopt af naarmate woningen verder van de aantrekkelijke natuurgebieden af liggen: van ca. 16% waardeverhoging van woningen op een afstand van 0,5 km tot een aantrekkelijk natuurgebied tot een waardeverhoging van ca 1,5 % van woningen op een afstand van 7 km van een aantrekkelijk natuurgebied.

de woningen tot op 400 meter afstand wonen zullen immers ook genieten van dagtrips in hun eigen woonomgeving. Hun trips zijn meegeteld in de raming van de recreatieve belevingsbaat met behulp van een betalingsbereidheid per trip, terwijl deze mensen reeds meer betaald hebben voor hun woning van de fraaie woonomgeving. In hoofdstuk 4.3 wordt in de vorm van een gevoeligheidsanalyse gecheckt hoe groot de potentiële overschatting van de woongenot baat is, door de recreatieve belevingswaarde van de dagtrips van de bewoners binnen de bolletjeslijn en op 400 meter afstand van de bolletjeslijn te berekenen. Het blijkt om een bedrag van ca. EUR 1,7 miljoen per jaar te gaan. Dit betekent dat de woongenot baat wellicht geen EUR 29,1 maar EUR 27,5 miljoen per jaar is.

3.2.2 Woongenotbaten monumentaal rood

Niet alleen monumentaal groen maar ook monumentaal rood zorgt voor extra woongenot dat tot uiting komt in woningprijzen. De afgelopen jaren zijn verschillende onderzoeken gedaan naar dit prijsverhogende effect. Zo toont het *Stad en Land onderzoek* van het Centraal Planbureau (De Groot et.al., 2010) aan dat de aanwezigheid van elke 100 extra rijksmonumenten per 100.000 woningen de grondwaarde van alle woonlocaties in de betreffende gemeente met EUR 1,70 per vierkante meter doet stijgen. Dit effect geldt echter specifiek voor grootstedelijke agglomeraties. Larzak et.al., (2014) onderzoeken woningmarkttransacties in Zaanstad en vinden bewijs dat niet-monumenten 0,28% in waarde stijgen per extra rijksmonument binnen een straal van 50 meter. Beide voornoemde studies tonen aan dat de aanwezigheid van monumenten van invloed is op de prijzen van omgeringend vastgoed. De vraag in deze studie is echter wat de invloed van de staat van instandhouding van monumentaal rood is op omringend vastgoed.

Een onderzoek van het Tinbergen Instituut (Koster en Rouwendal, 2015) geeft hiervoor een interessante aanwijzing. Uit dit onderzoek volgt namelijk wat het effect op vastgoedwaarden in alle wijken en buurten van Nederland is geweest van de cumulatieve rijksinvesteringen in restauraties in de periode 1971-2011. Een investering van 1 miljoen euro per vierkante kilometer in erfgoed, leidt tot een vastgoedwaardestijging van niet-monumenten met 1,5 à 3%. Deze stijging blijkt overigens niet te worden veroorzaakt doordat erfgoedrestauraties onderhoud van de niet-monumenten aanmoedigen, maar is puur het uitstralingseffect dat de goede staat van onderhoud heeft op het omringend vastgoed. Hoewel de getallen uit deze studie(s), als gevolg van hun eenheden, niet toepasbaar zijn voor de berekening van de woongenotbaten van buitenplaatsen, onderbouwen zij wel de aanname dat het waardeverhogend effect van monumentaal rood is toe te schrijven aan de staat van instandhouding.

In de bundel *Erfgoed op Waarde Geschat*, rapporteren Van Duijn en Rouwendal (2013) dat consumenten bereid zijn om voor een woning van EUR 190.000 zo'n EUR 1.650 meer te betalen wanneer er 100 rijksmomenten in de betreffende gemeente staan. Hieruit kan worden afgeleid dat elk extra rijksmoment (in goede staat van instandhouding) de niet monumenten in haar gemeente 0,008% in waarde doet stijgen. De woongenotsbaten van het monumentale rood op de buitenplaatsen worden in deze studie met behulp van dit ervaringscijfer geraamd. Dit wordt als volgt gedaan:

- Met behulp van GIS is bepaald in welke gemeenten de 311 particuliere buitenplaatsen van deze studie zich bevinden. Op grond hiervan is een lijst gemaakt met het aantal buitenplaatsen per gemeente;
- Vervolgens is voor elke gemeente het totaal aantal woningen geteld en de gemiddelde WOZ waarde per woning bepaald;
- Tot slot wordt de totale WOZ waarde in elke gemeente vermenigvuldigd met de prijsstijging van 0,008% per aanwezige buitenplaats.

Tabel 3.6 toont het resultaat van deze berekening zowel per provincie als voor alle provincies tezamen. Woon- genotbaten c.q. vastgoedwaardestijgingen zijn een eenmalige baat. Om deze vergelijkbaar te maken met de andere baten die wel jaarlijks optreden, zijn ze met behulp van een interestberekening omgezet naar jaarlijkse baten.

Tabel 3.6 Woongenotbaten door rood op buitenplaatsen

Provincie	Totale WOZ waarde in de gemeentes van de buitenplaatsen (euro)	Gewogen** gemiddelde waardestijging (%)	Woongenotbaten door rood (euro eenmalig)	Woongenot-baten door rood omgezet* naar miljoenen euro per jaar
Groningen	6.643.570.000	0,012	820.918	0,02
Gelderland	114.915.899.000	0,020	22.473.251	0,65
Noord-Brabant	54.728.259.000	0,018	9.898.203	0,29
Noord-Holland	163.698.406.000	0,011	18.057.535	0,53
Friesland	21.506.691.000	0,014	2.975.207	0,09
Zuid-Holland	100.395.172.000	0,014	13.793.640	0,40
Drenthe	10.742.268.000	0,011	1.149.376	0,03
Overijssel	59.991.958.000	0,028	16.703.601	0,49
Flevoland	0	0,000	0	0,00
Limburg	56.702.368.000	0,014	7.867.896	0,23
Utrecht	96.591.036.000	0,036	34.637.273	1,01
Zeeland	18.653.028.000	0,019	3.551.053	0,10
Totaal	704.568.655.000		131.927.954	3,84
* Middels annuïteit met 3% interest		** Gewogen aan het aantal buitenplaatsen in de gemeente		

Uit tabel 3.6 volgt dat de woongenotbaten door monumentaal rood geraamd worden op EUR 3,84 miljoen per jaar voor alle buitenplaatsen tezamen. Deze baat is het grootst in Utrecht, gevolgd door Gelderland doordat in die provincies die buitenplaatsen in gemeentes met veel woningen zijn gevestigd. Daar is in Noord Holland ook sprake van, maar daar is de waardestijging iets lager.

3.3 Verervingsbaten

Mensen hechten waarde aan het behoud van cultureel erfgoed, zodat dat kan worden doorgegeven aan hun nazaten. In feite is deze baat de drijvende kracht achter alle instandhoudingsinspanningen. De verervingsbaat wordt *berekend door het aantal huishoudens dat iets over heeft voor erfgoedbehoud te vermenigvuldigen met hun betalingsbereidheid voor dat behoud.*

Hoewel er internationaal veel studies zijn gedaan naar de verervingsbaten van cultureel erfgoed, is dat in Nederland niet het geval. Kaminski et.al. (2007) geven een uitgebreid overzicht van Europese betalingsbereidheidstudies aangaande erfgoed. Uit nadere inspectie van dit overzicht volgt echter dat in de meeste studies niet expliciet de verervingsbaat wordt bepaald: of het gaat om een mix van vererving en beleving, of puur om recreatieve beleving. Ruijgrok (2004; 2006) inventariseerde erfgoedwaarderingstudies wereldwijd en vond acht onderzoeken waarin wel specifiek de betalingsbereidheid voor vererving werd bepaald: meestal ging het om de verervingswaarden van gebouwen zoals kathedralen, theaters, hotels en academies, maar soms ook om die van archeologische vindplaatsen en historische stadscentra. De gerapporteerde bedragen uit de betreffende studies zijn niet toepasbaar in Nederland: zij gaan niet over buitenplaatsen, zij stammen allemaal uit andere jaren en zijn in verschillende meeteenheden.

In 2004 is in Nederland voor het eerst onderzoek gedaan naar baten van erfgoed. Dit werd gedaan voor een casestudiegebied in Gelderland: Tieler- en Culemborgerwaard. In het betreffende onderzoek zijn ervaringscijfers voor drie baten afgeleid, te weten de recreatieve belevingsbaten, de woongenotbaten en de verervingsbaten. Ten aanzien van verervingsbaten leverde het onderzoek een prijskaartje van EUR 11,88 per huishouden per jaar op (Ruijgrok et. al, 2004). Omgerekend naar het prijspeil van nu, komt dat neer op een bedrag van EUR 13,80 per huishouden per jaar. Dit bedrag is echter wel bedoeld voor al het erfgoed in het gebied waar mensen zich verantwoordelijk voor voelen. Dit betekent enerzijds dat slechts een deel van het bedrag toegekend mag worden aan buitenplaatsen. Het betekent anderzijds dat het aantal huishoudens dat dit bedrag wil betalen moet worden afgebakend.

Om te voldoen aan deze eisen, worden de verervingsbaten van de historische buitenplaatsen, als volgt berekend:

- Het aantal huishoudens dat betalingsbereid is voor het erfgoed op de buitenplaatsen wordt bepaald door het aantal huishoudens te tellen in een straal van 10 kilometer rondom de buitenplaatsen²¹; overlap tussen de 10 kilometercirkels van buitenplaatsen die dicht bij elkaar liggen, wordt hierbij verwijderd;
- Het deel van de betalingsbereidheid per huishouden dat wordt toegekend aan buitenplaatsen wordt bepaald op grond van het aandeel dat de buitenplaatsen hebben in het totale relevante landschappelijke areaal²² in elke provincie (zie bijlage I);
- Het relevante aantal huishoudens wordt vermenigvuldigd met het relevante aandeel in de betalingsbereidheid en met de betalingsbereidheid van EUR 13,80 per huishouden per jaar.

Tabel 3.7 toont de aldus geraamde verervingsbaten per provincies en in totaal.

Tabel 3.7 Verervingsbaten door de combinatie van rood en groen op buitenplaatsen

Provincie	Aantal huishoudens in schil van 10 km rond buitenplaatsen	Aandeel buitenplaatsareaal in totaal landschapsareaal waarvoor de betalingsbereidheid geldt (%)	Betalingsbereidheid per huishouden per jaar	Verervingsbaten (miljoenen euro / jaar)
Groningen	171.814	0,14%	13,80	0,00
Gelderland	850.938	2,49%	13,80	0,29
Noord-Brabant	901.004	2,68%	13,80	0,33
Noord-Holland	1.028.430	0,24%	13,80	0,03
Friesland	207.603	0,07%	13,80	0,00
Zuid-Holland	1.358.243	1,31%	13,80	0,25
Drenthe	77.516	0,36%	13,80	0,00
Overijssel	458.257	6,23%	13,80	0,39
Flevoland	0	0,00%	13,80	0,00
Limburg	480.094	2,48%	13,80	0,16
Utrecht	567.670	45,06%	13,80	3,53
Zeeland	123.944	0,19%	13,80	0,00
Totaal	6.225.513	1,00%		5,01

Uit tabel 3.7 volgt dat de verervingsbaten in totaal ca. EUR 5 miljoen per jaar bedragen. Deze baat is het grootst in de provincie Utrecht. Dat komt doordat het buitenplaatsareaal in deze provincie een relatief groot aandeel is in het totale landschapsareaal (zie kaart Bijlage 2) van de provincie. Dit aandeel is overigens vooral zo groot doordat Utrecht een relatief klein landschapsareaal heeft ten opzichte van andere provincies.

3.4 Vestigingsklimaatbaten

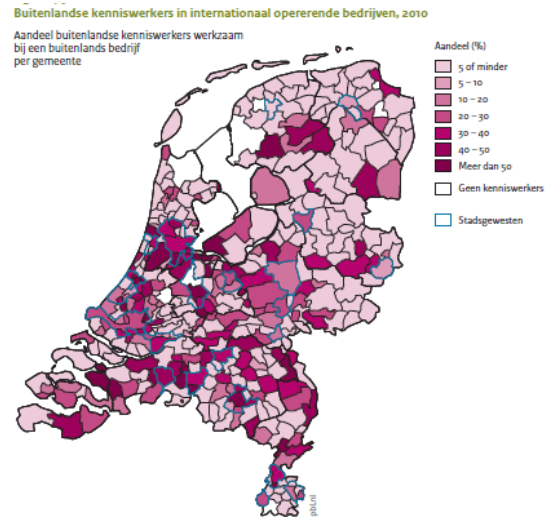
Sinds de Amerikaanse econoom Florida (2002) aannemelijk maakte dat de aanwezigheid van de creatieve klasse het welvaartniveau van steden bepaalt en dat met name kennisintensieve bedrijven zich daar vestigen waar het personeel graag wil wonen, is veel onderzoek gedaan naar wat een gebied aantrekkelijk maakt voor kenniswerkers. De focus ligt niet langer op wat bedrijven aantrekt, maar op wat het personeel verleidt om zich ergens te vestigen. Zo onderzochten Rodriguez-Pose en Ketterer (2012) wat het effect van allerlei voorzieningen op arbeidsmigratie is. Uit dit onderzoek blijkt dat niet alleen sociale voorzieningen, goede huisvesting, het weer en dergelijke, maar ook een aantrekkelijk landschap en cultuuraanbod de

²¹ Uit onderzoek is gebleken dat de betalingsbereid van mensen een uitdovingseffect kent. Ruijgrok (2000) laat zien dat betalingsbereidheid van mensen die wonen binnen een straal van 10 km van een natuurgebied veel groter is dan die van mensen daarbuiten: na 10 km neemt de betalingsbereidheid drastisch af.

²² Deze percentages zijn lager dan die gebruikt zijn bij recreatie (tabel 3.1) omdat bij vererving het uitstralingsareaal niet wordt meegerekend.

arbeidsmigratie bevorderen. Ondanks de kwantitatieve benadering levert dit onderzoek evenwel geen bruikbare ervaringscijfers waarmee vestigingsklimaatbaten geraamd kunnen worden.²³

Het Planbureau voor de Leefomgeving (Raspe et.al., 2014) onderzocht een breed palet met zowel financiële, sociale en omgevingsgerelateerde migratiemotieven van internationale kenniswerkers in Nederland. Uit dit onderzoek volgt dat carrièremogelijkheden het belangrijkste motief vormen. Daarna volgen goede en betaalbare huisvesting, bereikbaarheid, veel inwoners tussen de 25 en 45 jaar (een sociaal aspect) en nabijheid en kwaliteit van internationale scholen. Wanneer wordt ingezoomd op de woonwensen, blijkt dat vooral een rustige buurt, lage woonlasten en een ruime woning dicht bij het werk belangrijk gevonden worden. Dagelijkse voorzieningen, zoals winkels, en culturele en recreatieve voorzieningen, zoals parken, zijn van onderschikt belang. Toch laat dit onderzoek ook zien dat meer dan 90% van de kennismigranten voor de stedelijke woonmilieus kiest. Dit kan gezien worden als een aanwijzing, dat dagelijkse en culturele voorzieningen een grotere rol spelen dan uit enquêtes onder kenniswerkers, waarop de onderzoeksresultaten gebaseerd zijn, naar voren komt. Luttik et.al. (2009) constateren op grond van een screening van profileringen van regio's en onderzoeken naar vestigingsplaatsfactoren, dat de rol van het cultuurlandschap niet duidelijk is omdat er een beperking zit aan wat enquête-onderzoeken boven water krijgen.

Aangemoedigd door gebrek aan overtuigend bewijs, voerde de Vereniging Deltametropool (Nefs, 2016) een uitgebreide inventarisatie uit naar de rol van landschappelijke kwaliteiten en van de aanwezigheid van monumenten bij het aantrekken van kenniswerkers. Hoewel er diverse aanwijzingen worden gevonden dat cultuurhistorie een rol speelt, typeert Nefs (2016) de bevindingen als 'circumstantial evidence'. Evenzo vinden Marlet (2005) en Kourtit et.al. (2013) een positief verband tussen de aanwezigheid van erfgoed en het relatieve aantal bedrijven in de creatieve sector met hoogopgeleide werknemers. Bussel et.al. (2016) vinden in een enquête onderzoek onder bèta-kenniswerkers in Limburg dat 35 tot 45% de aanwezigheid van openbaar groen meeweegt in hun locatiekeus. Kos et al. (2015) constateren zelfs dat de nabijheid van monumenten meeweegt in de locatiekeus. Dit alles levert weliswaar aanwijzingen op maar geen ervaringscijfers waarmee berekend kan worden hoeveel extra kenniswerkers verwacht mogen worden van een fraaier landschap of van meer en beter onderhouden monumenten.

Een en ander betekent dat we alleen op basis van aanwijzingen de bijdrage van historische buitenplaatsen aan de kenniseconomie kunnen ramen. Dit wordt als volgt gedaan:

- op basis van gegevens van het Planbureau voor de Leefomgeving (Raspe et.al, 2014) wordt het aantal aanwezige *internationale*²⁴ kenniswerkers c.q. kennismigranten in elke provincie bepaald;
- vervolgens wordt aangenomen dat omgevingsaspecten 10 % van het aantal vestigingen bepaalt²⁵ en dat daarbinnen cultureel erfgoed voor 40 % van de kenniswerkers een pull factor is;
- het aantal aan erfgoed toe te kennen kenniswerkers wordt aan buitenplaatsen gerelateerd naar rato van het aandeel dat buitenplaatsen hebben in het landschappelijke areaal van elke provincie (zie tabel 3.1);
- vervolgens wordt het relevante aantal kenniswerkers vermenigvuldigd met een prijs per kenniswerker.

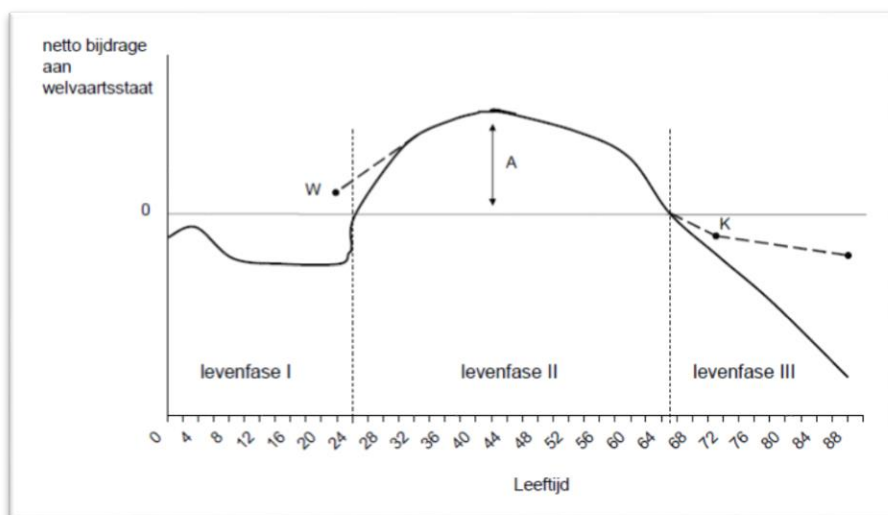
²³ Dit ligt aan de gehanteerde variabelen zoals de te verklaren variabele 'netto migratie ratio' in aantal migranten per 1.000 inwoners en de regressievariabelen zoals 'cultural and artistic service' en 'esthetic goods' in onduidelijke dummy-eenheden.

²⁴ Alleen de internationale kenniswerker is relevant voor baten, omdat zij er in de baseline niet zijn, en Nederlandse kenniswerkers wel (zie hoofdstuk 2, paragraaf 2.3).

²⁵ De aanname is dat het aandeel van de verschillende vestigingsmotieven als volgt is: werk 30%; huisvesting 20%, bereikbaarheid 20%; sociale relaties 10%; voorzieningen (zoals scholen e.d.) 10% en omgevingskwaliteiten (zoals groen, erfgoed, uitgaansleven) 10%.

Interessant is wat nu eigenlijk de maatschappelijke waarde van meer internationale kenniswerkers is. Kenniswerkers verhogen onze welvaart doordat zij inkomstenbelasting en dergelijke betalen en uitgaven doen, waarop belastingen zoals BTW en accijnzen worden geheven. Ook de bedrijven waar zij werken verhogen onze welvaart doordat zij winstbelasting afdragen²⁶. Hier tegenover staan maatschappelijke kosten als gevolg van de aanspraken op overheidsvoorzieningen die de kenniswerkers maken. Het Centraal Planbureau heeft becijferd wat de netto welvaartsbijdrage van een kenniswerker is over zijn verblijfsduur: voor een wetenschappelijk opgeleide kenniswerker is dat EUR 478.000 euro en voor een kenniswerker met hogerberoepsonderwijs is dat EUR 148.000 (CPB, 2012). Deze bijdragen gelden alleen wanneer de kenniswerkers na hun studie gedurende hun hele loopbaan in Nederland blijven werken. Afbeelding 3.1 laat zien dat de bijdrage van een kenniswerker verschilt per levensfase.

Afbeelding 3.1 De welvaartsbijdrage van een kenniswerker

Bron: Centraal Planbureau, 2007.

Voor een buitenlandse kenniswerker, ofwel een kennismigrant, hangt de omvang van de bijdrage af van het moment van binnenkomst (W) en vertrek (K)²⁷. In deze studie wordt geen rekening gehouden met in- en uitstroom van kennismigranten, omdat alleen het permanente aantal kenniswerkers als gevolg van een aantrekkelijk landschap wordt geraamd. Kenniswerkers die vertrekken worden dus vervangen door andere kenniswerkers die weer binnen komen.

Tabel 3.8 toont de indicatieve omvang van de vestigingsklimaatbaten die kunnen worden toegeschreven aan buitenplaatsen zowel per provincie als in totaal.

²⁶ Verder ontstaan ook welvaartstoename c.q. baten doordat de nieuwe bedrijven reeds in het gebied aanwezige werklozen inhuren (dit effect is doorgaans klein en zit in de dienstensector die toelevert aan de kennis intensieve bedrijven) of doordat reeds in het gebied aanwezige werknemers carrière maken: mensen schuiven door naar baan met hoger loon (dit effect is doorgaans klein omdat het alleen optreedt als mensen initieel onder hun opleidingsniveau werken).

²⁷ We gaan er vanuit dat het feit dat kenniswerkers doorgaans na hun 18de levensjaar in Nederland binnen komen, en dus de negatieve bijdrage van eerste levensfase overslaan, verwerkt zit in het bedrag van EUR 478.000.

Tabel 3.8 Vestigingsklimaatbaten door de combinatie van rood en groen op buitenplaatsen

Provincie	aantal aanwezige kennis-migranten	Deel als gevolg van omgeving (quality of life) in %	Deel dat erfgoed meeweegt (%)	Aandeel van buitenplaatsen** in totaal land-schapsareaal* van de provincie (%)	Welvaartsbijdrage per kennis-werker***	Vestigings-klimaatbaten (miljoen euro/eenmalig)	Vestigings-klimaatbaten omgezet*** (miljoen euro/jaar)
Groningen	1.834	10%	40%	3%	478.000	0,91	0,03
Gelderland	2.529	10%	40%	22%	478.000	10,49	0,31
Noord-Brabant	8.680	10%	40%	9%	478.000	15,23	0,44
Noord-Holland	45.554	10%	40%	6%	478.000	48,46	1,41
Friesland	162	10%	40%	2%	478.000	0,06	0,00
Zuid-Holland	33.292	10%	40%	9%	478.000	60,12	1,75
Drenthe	0	10%	40%	4%	478.000	0,00	0,00
Overijssel	1.511	10%	40%	16%	478.000	4,50	0,13
Flevoland	0	10%	40%	0%	478.000	0,00	0,00
Limburg	2.341	10%	40%	24%	478.000	10,63	0,31
Utrecht	4.098	10%	40%	35%	478.000	27,05	0,79
Zeeland	0	10%	40%	5%	478.000	0,00	0,00
Totaal	100.000			7%		177,43	5,17

* Het gaat om het totale areaal aan N2000 & beschermde natuurmonumenten
 ** Het buitenplaatsareaal inclusief uitstralingsgebied
 *** Over de volledige verblijfsduur van de kenniswerker
 **** Middels een annuïteit met 3% interest

Uit tabel 3.8 volgt dat de vestigingsklimaatbaten op jaarbasis geraamd kunnen worden op ca. EUR 5 miljoen. De grootste baten zijn in de provincie Zuid Holland, gevolgd door Noord Holland. Dit komt doordat in die provincies relatief verstedelijkt zijn en kennismigrantatie vindt grotendeel plaats in grootstedelijke agglomeraties.

Ten aanzien van deze baat wordt opgemerkt dat zij mogelijk is onderschat omdat geen rekening is gehouden met Nederlandse kenniswerkers die niet vertrekken naar het buitenland als gevolg van het vestigingsklimaat. Ook eventuele indirecte effecten op arbeidsparticipatie door lager opgeleiden zijn niet in rekening gebracht. Voor deze mogelijke effecten is op dit moment onvoldoende bewijs voor handen.

4

HOE VERHOUDEN DE BATEN ZICH TOT DE KOSTEN ?

In dit hoofdstuk wordt eerst een overzicht gepresenteerd van de verschillende baten die de buitenplaatsen voortbrengen. Vervolgens worden de baten met de instandhoudingskosten vergeleken.

4.1 Batenoverzicht

In het voorgaande hoofdstuk zijn de belangrijkste baten van de instandhouding van particuliere historische buitenplaatsen geraamd ten opzichte van een baseline waarin de instandhoudingsinspanning wegvalt. Tabel 4.1 geeft een overzicht van deze baten per provincie en telt ze bij elkaar op. Alle baten hebben betrekking op de combinatie van rood en groen binnen de bolletjeslijn, behalve woongenot. Deze baat wordt uitgesplitst voor rood en groen, omdat beschikbare ervaringscijfers voor de raming van deze baten daar aanleiding toe geven.

Tabel 4.1 Batenoverzicht: totale baten van rood en groen op particuliere historisch buitenplaatsen

<i>(alles in miljoenen euro per jaar)</i> Provincies	Recreatieve belevingsbaten	Recreatieve exploitatiebaten	Werkgelegenheidsbaten*	Woongenotbaten monumentaal groen	Woongenotbaten monumentaal rood	Verervingsbaten	Vestigingsklimaatbaten	Totale baten
Groningen	0,65	0,04	0,03	0,20	0,02	0,00	0,03	0,98
Gelderland	20,06	2,19	1,83	4,17	0,65	0,29	0,31	29,50
Noord-Brabant	3,83	0,70	0,58	2,02	0,29	0,33	0,44	8,19
Noord-Holland	7,98	1,08	0,91	4,30	0,53	0,03	1,41	16,24
Friesland	0,73	0,08	0,06	0,52	0,09	0,00	0,00	1,48
Zuid-Holland	9,51	0,72	0,60	6,46	0,40	0,25	1,75	19,69
Drenthe	0,43	0,20	0,17	0,45	0,03	0,00	0,00	1,29
Overijssel	5,13	0,82	0,69	2,32	0,49	0,39	0,13	9,97
Flevoland	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Limburg	5,34	1,95	1,63	2,38	0,23	0,16	0,31	12,01
Utrecht	2,48	0,90	0,76	5,57	1,01	3,53	0,79	15,03
Zeeland	1,25	0,29	0,24	0,78	0,10	0,00	0,00	2,66
Totaal	57,40	8,97	7,50	29,14	3,84	5,01	5,17	117,03

* vanaf jaar 2

Tabel 4.1 toont dat de totale baten van alle particuliere buitenplaatsen geraamd worden op ca. EUR 117 miljoen per jaar. De baten zijn het grootst in Gelderland (EUR 30 miljoen/jaar) en dat komt vooral doordat daar de recreatieve belevingsbaten het hoogst zijn. En dat komt weer doordat er relatief veel dagtochten plaats vinden die voor een relatief groot deel aan buitenplaatsen kunnen worden toegekend: het buitenplaatsareaal heeft in deze provincie een groot aandeel in het totale landschapsareaal.

Na Gelderland zijn de baten het grootst in de provincies Zuid-Holland (ca. EUR 20 miljoen/jaar) en Noord-Holland (ca. EUR 16 miljoen/jaar). Deze twee provincies hebben ook relatief hoge recreatieve belevingsbaten, maar ook de woongenotbaten door groen en de vestigingsklimaatbaten zijn in deze twee provincies relatief hoog. Dat is allemaal terug te voeren op de aanwezigheid van veel mensen, veel woningen en dus verstedelijking.

Wanneer we niet de provincies maar de baten als invalshoek nemen, valt het op dat recreatieve beleving, het genot zonder bestedingen, verreweg de grootste baat is. Dit komt doordat er in Nederland heel veel gerecreëerd wordt in de buitenruimte. Daarnaast is het woongenot door uitzicht op groen een grote baat: deze is veel groter dan het woongenot door monumentaal rood. Hoewel veel meer woningen beïnvloed worden door het monumentale rood (ca. 1,3 miljoen woningen) dan door het monumentale groen (ca. 0,12 miljoen), is toch de woongenot baat van het groen groter: groen heeft een veel groter effect op de waarde van nabij gelegen vastgoed dan rood.

Na woongenot door groen, zijn recreatieve exploitatie (ca. EUR 9 miljoen) en de daaruit voortvloeiende werkgelegenheid (ca. EUR 7,5 miljoen) grote posten. Hier zien we dat de 'vakantieprovincies' Gelderland en

Limburg de grootste baten genereren. Voor deze provincies zijn de recreatiebaten beduidend hoger dan de vestigingsklimaat baten.

Ook de vestigingsklimaatbaten vormen met een omvang van ca. EUR 5 miljoen/jaar een relatief grote post. Deze baten worden voornamelijk gerealiseerd in de verstedelijkte provincies Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht. Toch zijn deze baten ook voor de provincies Gelderland, Limburg en Overijssel een relatief grote post, omdat zij soms groter zijn dan andere baten, zoals vererving en woongenot door rood.

4.2 Baten versus kosten

Nu de baten van de buitenplaatsen geraamd zijn, rijst de vraag hoe deze zich verhouden tot de kosten. Om hier achter te komen zijn de instandhoudingskosten geraamd op basis van ervaringscijfers uit recent onderzoek. De instandhoudingskosten van groen zijn geraamd aan de hand van de gemiddelde instandhoudingskost per particuliere buitenplaats zoals gerapporteerd in het onderzoek *Onderhoudsstaat en onderhoudskosten van groen erfgoed in Nederland* (Paulissen et al., 2016). Dit leverde een gemiddelde jaarlijks bedrag van EUR 82.000 per particuliere buitenplaats op. De instandhoudingskosten van rood zijn geraamd met behulp van de gemiddelde instandhoudingskosten van monumenten afkomstig uit het onderzoek *Particuliere instandhouding van buitenplaatsen* (Ruijgrok, 2015). Dit leverde een gemiddeld bedrag van EUR 26.000 per buitenplaats per jaar op. Tabel 4.2 geeft een overzicht van de jaarlijkse baten en kosten van particuliere buitenplaatsen, zowel per provincie als in totaal. Ook toont de tabel het saldo (baten minus kosten) en het ratio (baten gedeeld door kosten).

Tabel 4.2 Baten, kosten, saldo en ratio van groen en rood erfgoed op buitenplaatsen

<i>(alles in miljoenen euro per jaar)</i> Provincies	Totale baten	Instandhoudingskosten groen	Instandhoudingskosten rood	Totale Instandhoudingskosten	Saldo (B-K)	Ratio (B/K)
Groningen	0,98	0,57	0,18	0,76	0,2	1,3
Gelderland	29,50	5,74	1,82	7,56	21,9	3,9
Noord-Brabant	8,19	1,80	0,57	2,38	5,8	3,4
Noord-Holland	16,24	1,56	0,49	2,05	14,2	7,9
Friesland	1,48	0,90	0,29	1,19	0,3	1,2
Zuid-Holland	19,69	1,97	0,62	2,59	17,1	7,6
Drenthe	1,29	0,33	0,10	0,43	0,9	3,0
Overijssel	9,97	3,44	1,09	4,54	5,4	2,2
Flevoland	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0
Limburg	12,01	2,71	0,86	3,56	8,4	3,4
Utrecht	15,03	5,41	1,72	7,13	7,9	2,1
Zeeland	2,66	1,07	0,34	1,40	1,3	1,9
Totaal	117,03	25,50	8,09	33,59	83,4	3,5

Tabel 4.2 laat zien dat wanneer de totale instandhoudingskosten geraamd worden op ca. EUR 33,5 miljoen per jaar (N.B. Het gaat om alleen de particuliere buitenplaatsen, niet om alle buitenplaatsen), levert dat een positief welvaartssaldo van ca. EUR 83 miljoen op. Investeren in instandhouding levert de maatschappij dus meer op dan het kost. Het batenkostenratio laat zien dat elke geïnvesteerde euro ca. 3,5 euro aan baten teweeg brengt.

Een in het oog springend detail in tabel 4.2 is dat provincie Gelderland het hoogst saldo heeft, terwijl het ratio hoogste is in de provincies Noord en Zuid Holland (meer dan 7). Dit betekent dat in Gelderland de netto welvaartstoename door de buitenplaatsen het grootst is, terwijl in Noord- en Zuid-Holland het rendement per instandhoudingseuro het grootst is. Dit is een bekend verschijnsel. Het laat zien dat erfgoedinvesteringen in Noord- en Zuid-Holland zeer concurrerend zijn met investeringen in andere sectoren, zoals bijv. transport of woningbouw en dergelijke, terwijl dat in Gelderland, maar vooral in de andere provincies, minder het geval is.

Als extra informatie worden in Bijlage II overzichten getoond van de gemiddelde baten en kosten per buitenplaats en per hectare binnen de bolletjeslijn.

4.3 Gevoeligheidsanalyse

Het is een goede gewoonte na het berekenen van baten en kosten, te checken voor welke uitgangspunten het saldo en het ratio gevoelig zijn. Interessant zijn dan die uitgangspunten die onzeker zijn en grote posten aansturen. In dit geval is de grootste post de recreatieve belevingswaarde en de meeste onzekere variabele is het uitstralingsgebied dat wordt toegekend aan de baten. Er is een straal van 2,5 km rondom de buitenplaatsen gehanteerd. Deze aanname stuurt niet alleen de recreatieve belevingswaarde aan, maar ook de recreatieve exploitatiebaten en daarmee ook de werkgelegenheid baten die van de exploitatiebaten worden afgeleid. Tabel 4.3 laat zien wat het effect is op deze baten, wanneer er geen rekening wordt gehouden met uitstraling.

Tabel 4.3 Het effect van uitstraling

Gevoeligheid uitstraling	Baten met uitstraling (miljoen euro/jaar)	Baten zonder uitstraling (miljoen euro/jaar)
Recreatieve belevings-baten	117,03	54,98
Recreatieve exploitatie-baten	25,50	25,50
Werk-gelegenheids-baten*	8,09	8,09
Overkoepelende uitkomsten		
Saldo	83,4	21,39
Ratio	3,5	1,64

Uit tabel 4.3 volgt dat geen rekening houden met uitstraling de drie recreatiebaten fors verlaagt. Ook de impact op het batenkostensaldo en -ratio is fors, maar de conclusie blijft wel dat de kosten de baten overtreffen. Uit nadere inspectie van de resultaten blijkt overigens dat dit niet voor elke provincie geldt. De perifere provincies krijgen een negatief saldo wanneer geen rekening wordt gehouden met uitstraling.

Ook de vestigingsklimaatbaten zijn onzeker omdat zij wegens gebrek aan geschikte ervaringscijfers deels gebaseerd zijn op aannamen: er is aangenomen dat omgevingsaspecten 10% van het aantal kenniswerkers aantrekt en dat voor 40% van de aangetrokken kenniswerkers erfoegd een pull factor is. Tabel 4.4 laat zien wat het effect van het op nul stellen van deze baat is op het batenkostensaldo- en ratio.

Tabel 4.4 Het effect van het wegvallen van vestigingsklimaatbaten

Resultaat	Met vestigingsklimaatbaten (=oorspronkelijk resultaat)	Zonder vestigingsklimaatbaten
Saldo (B-K)	83,4	78,3
Ratio (B/K)	3,5	3,3

Uit tabel 4.4 volgt dat het niet meenemen van vestigingsklimaat baten het saldo en ratio enigszins verlaagt. Dit leidt er dan ook voor geen enkele provincie toe dat het saldo negatief wordt.

In hoofdstuk 3.2 werden de woongenotbaten geraamd. Hier werd reeds opgemerkt dat er mogelijk sprake kan zijn van overlap tussen de woongenotbaten door uitzicht op en nabijheid van groen en de recreatieve belevingsbaten. De omvang van deze potentiële dubbeltelling is geraamd door het aantal recreatieve dagtrips van de bewoners binnen de bolletjeslijn en op een afstand van 400 meter van de bolletjes te berekenen en te vermenigvuldigen met het prijskaartje van de recreatieve beleving per dagtrip. Het aantal trips van de betreffende bewoners is geraamd op grond van het gemiddeld aantal dagtrips per inwoner van Nederland dat kan worden afgeleid uit de *Trendrapportage Toerisme, Recreatie en Vrije Tijd* (NRIT, CBS, NBTC en CELTH, 2016): ca. 51 dagtrips per inwoner per jaar en de aanname dat zij de helft van hun trips in de

eigen woonomgeving maken. Tabel 4.5 laat zien wat de omvang van de recreatieve belevingsbaat is van de bewoners voor wie dit wellicht dubbel telt met hun woongenotbaat, omdat zij reeds een meerwaarde hebben betaald voor hun woning.

Tabel 4.5 Het effect van mogelijke overlap tussen woongenot- en recreatieve belevingsbaten

Resultaten	Met mogelijke overlap	Zonder mogelijke overlap
Mogelijk dubbel tellend aantal trips/jaar	1.147.945	0
Waarde van die trips (miljoen euro/jaar)	1,66	0
Saldo (B-K)	83,4	81,78
Ratio (B/K)	3,5	3,4

Uit tabel 4.5 volgt dat het effect van mogelijke overlap tussen recreatieve belevingsbaten en woongenotbaten klein is: het batenkostenratio daalt van 3,5 naar 3,4.

5

BIJ WIE KOMEN DE BATEN TERECHT?

In dit hoofdstuk wordt nagegaan hoe de baten verdeeld zijn over de verschillende baathouders. Voor elke baat wordt eerst bepaald wie de baathouders zijn en welk deel van de baat bij elke van hen terecht komt. Vervolgens wordt op grond van de verdeling van de individuele baten een verdeling van het totaal aan baten gemaakt.

5.1 Verdeling van individuele baten

Recreatieve belevingsbaten komen terecht bij de bezoekers op en in de buurt van de buitenplaatsen: dat zijn dus zowel de instandhouders zelf wanneer zij in hun eigen woonomgeving recreëren als alle andere recreanten, ofwel burgers. Om de verdeling van de recreatieve belevingsbaat over instandhouders en burgers te verdelen is het aantal bezoeken van de instandhouders zelf geraamd door de bezoeken binnen de bolletjeslijn aan hen toe te kennen en de rest aan de burgers. Omdat veel buitenplaatsen opengesteld zijn voor het publiek en burgers dus ook binnen de bolletjeslijn recreëren, is het aandeel van de instandhouders overschat. Daar is op dit moment niets aan te doen, omdat er geen tellingen van bezoeken door burgers binnen de bolletjeslijn beschikbaar zijn.

Recreatieve exploitatiebaten slaan neer bij instandhouders, voor zover deze aan recreatieve exploitatie doen, bij recreatieondernemers in de omgeving van het erfgoed en bij gemeentes doordat deze toeristenbelasting heffen op overnachtingen. De verdeling van deze baat over deze drie baathouders is bepaald door:

- het jaarlijks aantal vakanties in eigen land (en het gemiddeld aantal overnachtingen per vakantie) plus het jaarlijks aantal toeristenovernachtingen, dat ten grondslag ligt aan de berekening van de recreatieve exploitatiebaten, te vermenigvuldigen met de gemiddelde toeristenbelasting per overnachting per provincie; dit levert de baat op die geïncasseerd wordt door gemeenten;
- een korte enquête te houden onder buitenplaatseigenaren om te achterhalen hoeveel recreatieve exploitatiebaten de instandhouders zelf incasseren (zie Bijlage III);
- de baten die niet aan de gemeente, noch aan de instandhouders toevallen, toe te kennen aan de recreatieondernemers.

De werkgelegenheidsbaten die voortvloeien uit recreatieve exploitatie worden opgesplitst in besparingen op uitkeringen en extra inkomstenbelasting op grond van het aantal fte dat voortvloeit uit de recreatieve bestedingen. De besparing op uitkeringen wordt toegekend aan gemeenten en de extra inkomstenbelasting aan het rijk²⁸.

Woongenotbaten door zowel rood als groen erfgoed komen ten goede aan de bewoners van de betreffende woningen. Het woongenot binnen de bolletjeslijn is toegekend aan de erfgoedeigenaren c.q. instandhouders²⁹. Woongenot van woningen buiten de bolletjeslijn is toegekend aan de bewoners, dus aan burgers. Omdat gemeenten het woongenot afkomen via de onroerende zaakbelasting is het deel van het woongenot dat bij de gemeenten terecht komt geraamd door het gemiddelde OZB-tarief per provincie te vermenigvuldigen met de hogere vastgoedwaarde van de relevante woningen als gevolg van de aanwezigheid van nabij gelegen buitenplaatsen.

Verervingsbaten komen in principe terecht bij burgers, maar kunnen ook door erfgoedeigenaren geïncasseerd worden wanneer zij donaties ontvangen voor instandhouding. Om na te gaan in hoeverre dit

---

²⁸ Er wordt geen deel toegekend aan werknemers, omdat zij vrije tijd opofferen. Vrije tijd is hierdoor wellicht overgewaardeerd, maar er is geen goede waardering van vrije tijd beschikbaar.

²⁹ Ook als zij er zelf niet wonen zullen zij deze wellicht deels verkrijgen via huuropbrengsten. Dit geldt ook voor bijgebouwen: alles wat als woning verhuurd wordt is meegenomen bij de berekening van de woongenotbaat. Wat verhuurd wordt als bedrijfsgebouw wordt niet meegenomen omdat het in de baseline ook verhuurd zal zijn voor een vergelijkbare prijs.

voorkomt onder buitenplaatsseigenaren is tijdens de korte enquête (zie Bijlage III) onder leden van de VPHB tevens gecheckt of dit voorkomt en om welke bedragen het gaat.

Tot slot de vestigingsklimaatbaten. Dit zijn belastingopbrengsten zoals loonbelasting en accijnzen, die bij de rijksoverheid terecht komen. Deze baten worden dan ook volledig aan de rijksoverheid toegekend.

Bijlage IV toont de berekening van de verdeling van de individuele batenposten.

5.2 Totaalbeeld van de baatverdeling

Tabel 5.1 geeft een gedetailleerd overzicht van de baatverdeling over de verschillende baathouders. Het eerste deel van deze tabel toont de verdeling in euro per jaar en het tweede deel geeft het aandeel van elke baathouder in het totaal der baten weer. Deze tabel is gemaakt door eerst per baat een verdeling te maken en deze vervolgens bij elkaar op te tellen.

Tabel 5.1 Verdeling van maatschappelijke baten over verschillende groepen baathouders

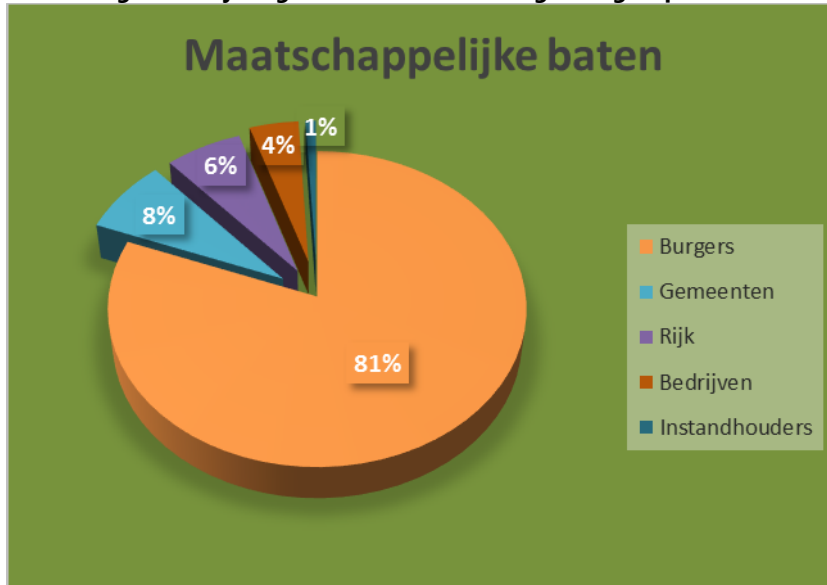
(in miljoen euro/jaar) Provincies	Baten in miljoenen euro's per jaar						Procentuele aandelen in de totale baten					
	Instandhouders	Burgers	Bedrijven	Rijk	Gemeenten	Alle partijen	Instandhouders	Burgers	Bedrijven	Rijk	Gemeenten	Alle partijen
Groningen	0,00	0,88	0,03	0,04	0,03	0,98	0,2%	89,7%	3,0%	3,8%	3,3%	100%
Gelderland	0,31	25,04	0,94	0,90	2,31	29,50	1,0%	84,9%	3,2%	3,1%	7,8%	100%
Noord-Brabant	0,04	6,43	0,36	0,63	0,73	8,19	0,5%	78,5%	4,4%	7,7%	8,9%	100%
Noord-Holland	0,04	12,79	0,79	1,71	0,91	16,24	0,3%	78,8%	4,9%	10,5%	5,6%	100%
Friesland	0,04	1,33	0,01	0,02	0,08	1,48	2,6%	89,6%	0,8%	1,5%	5,4%	100%
Zuid-Holland	0,32	16,30	0,45	1,95	0,67	19,69	1,6%	82,8%	2,3%	9,9%	3,4%	100%
Drenthe	0,02	0,91	0,11	0,06	0,20	1,29	1,4%	70,2%	8,3%	4,3%	15,8%	100%
Overijssel	0,08	8,26	0,48	0,35	0,79	9,97	0,8%	82,9%	4,8%	3,6%	7,9%	100%
Flevoland	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00						
Limburg	0,03	8,08	1,01	0,84	2,04	12,01	0,3%	67,3%	8,4%	7,0%	17,0%	100%
Utrecht	0,13	12,47	0,52	1,03	0,88	15,03	0,8%	82,9%	3,5%	6,9%	5,9%	100%
Zeeland	0,02	2,12	0,18	0,08	0,26	2,66	0,7%	79,7%	6,8%	2,9%	9,8%	100%
Totaal	1,03	94,60	4,88	7,60	8,91	117,03	0,9%	80,8%	4,2%	6,5%	7,6%	100%

Uit tabel 5.1 volgt dat het grootste deel van de in totaal EUR 117 miljoen aan maatschappelijke baten, namelijk ca. 81 % bij de burgers terecht komt: zij incasseren bijna alle recreatieve belevingsbaten en ook het grootste deel van de woongenotbaten en van de verervingsbaten. Daarnaast hebben gemeenten ca. 8% van de baten doordat zij de woongenotbaat afkomen via de onroerendezaakbelasting en de recreatieve bestedingsbaat afkomen via de toeristenbelasting. Ook incasseren gemeenten een deel van de werkgelegenheidsbaten. Bij het rijk slaat ca. 7% van de baten neer: het gaat om een deel van de werkgelegenheidsbaten en de baten van het aantrekken van kenniswerkers- beide belastingopbrengsten.

Tabel 5.1 laat ook zien dat de baatverdeling op sommige punten iets verschilt per provincie. Zo is bijvoorbeeld in Friesland het aandeel van de instandhouders relatief hoog: dit is een uitschieter die verklaard wordt door een buitenplaats die relatief hoge verervingsbaten incasseert. Evenzo is het aandeel dat bedrijven toekomt relatief hoog in Limburg en in Drenthe: in Limburg komt dat doordat de recreatieve exploitatiebaat daar relatief groot is, maar in Drenthe- waar deze relatief laag is- doordat de gemeenten daar naar verhouding minder afkomen via de toeristenbelasting. Het relatief grote baataandeel van het rijk in Noord-Holland komt doordat de vestigingsklimaatbaten daar relatief groot zijn. Dat gemeentes een relatief groot aandeel in de totale baten hebben in Limburg en Drenthe komt doordat de woongenotbaten die zij afkomen daar (ten opzichte van recreatiebaten) relatief hoog zijn (maar absoluut gezien niet).

Afbeelding 5.1 vat de baatverdeling op hoofdlijnen samen in de vorm van een schijfdiagram.

Afbeelding 5.1 Schijfdiagram met baatverdeling over groepen baathouders

6 CONCLUSIE

Uit dit onderzoek volgt dat de maatschappelijke baten van instandhouding van complex historische buitenplaatsen de instandhoudingskosten overtreffen. De batenkostenverhouding wordt geraamd op circa drie: elke euro geïnvesteerd in instandhouding, levert de maatschappij drie euro aan baten op.

Deze uitkomst blijkt gevoelig te zijn voor het gehanteerde uitstralingsgebied bij de raming van recreatiebaten en voor de aannames die gehanteerd zijn ten aanzien van de aantrekkingskracht van buitenplaatsen op kenniswerkers. Wanneer geen rekening gehouden wordt met uitstraling en/of met het aantrekken van kenniswerkers, daalt de batenkostenverhouding wel, maar blijft deze groter dan 1,5. De uitkomst dat de baten de kosten overtreffen is dus als robuust te bestempelen. Met andere woorden: investeren in instandhouding loont vanuit maatschappelijk perspectief.

Het batenoverzicht laat zien dat de recreatieve belevingsbaten de grootste maatschappelijk batenpost vormen, gevolgd door de woongenotbaten van monumentaal groen. De overige baten, te weten die van recreatieve bestedingen en werkgelegenheid, woongenot door monumentaal rood, vererving en vestigingsklimaat zijn aanzienlijk kleiner, maar tezamen zeker niet te verwaarlozen ten opzichte van de grote posten.

Uit het kostenbatenoverzicht volgt dat de instandhoudingskosten van groen (ca. EUR 25,5 miljoen/jaar) aanzienlijk groter zijn dan die van rood (ca. EUR 8 miljoen/jaar). Groen draagt bij aan alle batenposten en zijn aandeel kan niet geïsoleerd worden, behalve voor de post woongenot. De woongenotbaat die puur veroorzaakt wordt door groen is geraamd op ca. EUR 29 miljoen. Dit betekent dat alleen deze ene groenbaat, reeds voldoende is om vast te stellen dat de groenbaten de groenkosten overtreffen.

Tot slot laat dit onderzoek zien hoe de baten verdeeld zijn over baathouders. Uit de verdeling volgt dat de baten voor meer dan 80% bij de burgers terecht komen. Daarna volgen gemeenten, rijk en bedrijven die elk een aandeel kleiner dan 10% hebben en de instandhouders met een aandeel van ca 1%.

7 REFERENTIES

Geraadpleegde literatuur

Berkhout, E., T. Smid en M. Volkerink, (2010). *Wat beweegt kennismigranten? Een analyse van de concurrentiekracht van NL bij het aantrekken van kennismigranten*. SEO economisch onderzoek, Amsterdam.

Bervaes J.C.A.M., J. Vreke, (2004). De invloed van groen en water op de transactieprizen van woningen. Alterra-rapport 959, Alterra, Wageningen.

Buck, (2017). *Naar een huishoudboekje van de Heuvelrug*, Buck Consultants International in opdracht van Provincie Utrecht, Utrecht.

Bussel, M. v., Denissen, C., Muskens, B., & Kuijpers, A. (2016). *Je zal er maar wonen - ontwerp onderzoek naar huisvesting van kenniswerkers in een krimpregio*, BuroStub, Stein.

Centraal Planbureau, (2007). *Selectief arbeidsmigratiebeleid: Europees of nationaal? Het Beleidsplan Legale Migratie van de Europese Commissie onder de loep*, Centraal Planbureau, Den Haag.

Centraal Planbureau, (2012). *De economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs*, Centraal Planbureau op verzoek van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag.

De Groot, H., G. Marlet, C. Teulings en W. Vermeulen, (2010). *Stad en Land*, Central Planbureau, Den Haag.

Dienst SZW Gemeente Den Haag, (2012). *Dienstjaarrekening 2011*. Accountantsrapport Dienst SZW, Den Haag.

Ecorys, (2018). *Samenhangende evaluatie van het financieel stelsel voor monumentenzorg*, Ecorys in opdracht van het ministerie van OC&W, Rotterdam.

Fennema, A.T., (1995). *Wonen in het groen; de invloed van groen op de prijs van een woning*, Staring Centrum, Wageningen.

Florida, R. (2002). *The Rise of the creative class*, Basic Books, New York.

Groot, H., G. Marlet, C. Teulings en W. Vermeulen, (2010). *Stad en Land*, Centraal Planbureau, Den Haag.

Kaminski, J., McLoughlin, J., & Sodagar, B. (2007). Economic methods for valuing European cultural heritage sites (1994-2006). In J. McLoughlin, J. Kaminski & B. Sodagar (Eds.), *Perspectives on Impact, Technology and Strategic Management*(Vol. 1, pp. 98-121). EPOCH, Budapest.

Kos, A., Lin, Y.-T., Ommeren, W. v., Schrauwen, S., Astanto, I. S., & Swart, R. (2015). *Attracting the attractive - Analysing the relation between metropolitan landscape factors and highly skilled workers. Study report*, Wageningen University, Course: Remote Sensing & GIS Integration, Wageningen.

Koster, H.R.A. en J. Rouwendal, (2015). *Historic amenities and housing externalities, Evidence from the Netherlands*, Tinbergen Institute, Amsterdam.

Kourtit, K., J.L. Mohlmann, P. Nijkamp, J. Rouwendal, (2013). *The Spatial Distribution of Creative Industries and Cultural Heritage in The Netherlands*. (TI Discussion Paper; No. 13-195/VIII). Tinbergen Institute, Amsterdam.

Lazrak, F., Nijkamp, P., Rietveld, P., & Rouwendal, J. (2014). The market value of cultural heritage in urban areas: An application of spatial hedonic pricing. *Journal of Geographical Systems*, 16(1), 89-114.

Luttik, J., B. Breman, F. van Bosch en J. Vreke, (2009). *Landschap als blinde vlek, een verkenning naar de relatie tussen ruimtelijke factoren en het vestigingsgedrag van buitenlandse bedrijven*. Wageningen UR, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.

Luttik, J.J. and M. Zijlstra, (1997). *Woongenot heeft een prijs; Het waardeverhogend effect van een groene en waterrijke omgeving op de huizenprijzen*, Staring Centrum, Wageningen.

Marlet, G. en C. van Woerkens, (2005). *Tolerance, aesthetics, amenities or jobs? Dutch city attraction to the creative class*, Tjalling C. Koopmans Research Institute, Utrecht.

- NBTC-NIPO, (2016). *Vakanties van Nederlanders in de Provincie Gelderland, Continu Vakantie Onderzoek 2016*, NBTC-NIPO Research, Den Haag.
- Nefs, M., (2016). *Blind Spot. Metropolitan landscape in the global battle for talent*, Vereniging Deltametropool, Rotterdam.
- NRIT, CBS, NBTC en CELTH, (2016). *Trendrapportage Recreatie, toerisme en vrije tijd*, NRIT Media, Centraal Bureau voor de Statistiek, NBTC Holland Marketing en CELTH, Centre of Expertise Leisure, Tourism & Hospitality, Den Haag.
- OC&W, (2016). *Kamerbrief inzake monumentenzorg*, Kamerstuk 32 156, nr. 74, 20 sept 2016, Ministerie van OC&W, Den Haag.
- Paulissen, M., P. Debie, D. Brus, A. Koomen, W. Nieuwenhuizen, R. Schilling en P. Verkuijl, (2016). *Onderhoudstaat en onderhoudskosten van groen erfgoed in Nederland*, Alterra, Wageningen.
- Rabobank, (2017). *Rabobank Cijfers & Trends*, 40e jaargang editie 2016/2017.
- Raspe, O., S. Groot, S. Boschman, P. Beckers, B. Sleutjens, W. Boterham en G. van Gessel, (2014). *Buitenlandse kenniswerkers in Nederland. Waar werken en wonen ze en waarom?* Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag.
- Raspe, O., F. van Oort en P. de Bruin, (2004). *Kennis op de kaart, ruimtelijke patronen in de kenniseconomie. Ruimtelijk Planbureau*, Den Haag.
- Rodriguez-Pose, A. and T.D. Ketterer, (2012). "Do local amenities affect the appeal of regions in Europe for migrants?", in: *Journal of Regional Science*, Vol. 52, No. 4, pp. 535-561.
- Ruijgrok, E.C.M. (2000). *Valuation of nature in coastal zones*, Academisch proefschrift, Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Ruijgrok, E.C.M. (2008). *MKBA MIRT Verkenning Brainport, Witteveen en Bos* in opdracht van SRA, Rotterdam/Eindhoven.
- Ruijgrok, E.C.M. (2015). *Particuliere instandhouding van buitenplaatsen*, Witteveen en Bos in opdracht van de VPHB, Rotterdam.
- Ruijgrok, E.C.M., (2006). 'Cultural heritage in Euro's; The three economic values of cultural heritage: a case study in the Netherlands', in: *Journal of Cultural Heritage*, Vol. 7, Issue 3, pp. 206-213.
- Ruijgrok, E.C.M., A.J. Smale, R. Zijlstra, R. Abma, R.F.A. Berkers, A.A. Nemeth, N. Asselman, P.P. de Kluiver, R.S. de Groot, U. Kirchholtes, P.G. Todd, E. Buter, P.J.G.J. Hellegers, F. A. Rosenberg, (2006). *Kentallen waardering Natuur, Water, Bodem en Landschap, Hulpmiddel bij MKBA's*, Ministerie van LNV, Den Haag.
- Ruijgrok, E.C.M., E.E.M. Nillesen en R.E. Atman, (2004). *Economische waardering van cultuurhistorie: een case studie in het gebied Tieler-Culemborgerwaard*, Witteveen+Bos, Rotterdam.
- Sijtsma, F.J. M.N. Daams en L. Hans, (2017). *Landgoederengordel Beetsterzwaag: kosten en baten in beeld*, Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.
- Sijtsma, F.J., T.M. Stelder, J.P. Elhorst, J. Oosterhaven and D. Strijker, (1996). *Ruimte over, ruimte tekort*, Stichting Ruimtelijke Economie Groningen, Groningen.
- Van der Geest, L. en A.J.F. Dietvorst, (2010). *Budgettaire effecten van immigratie van niet-westerse Allochtonen*, Nyfer,
- Van der Kruk, R. (2005). *Hedonic Valuation of Dutch wetlands*, Academisch proefschrift Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Van Duijn, M. en J. Rouwendaal, (2013). "Cultureel erfgoed en het vestigingsgedrag van huishoudens", in: *Cultureel erfgoed op waarde geschat; Economische waardering, verevening en erfgoedbeleid*, Platform31, Den Haag., pp. 45-52.
- Van Elk, R., I. Rud en B. Wouterse, (2016). *De economische effecten van buitenlandse promovendi*, Centraal Planbureau, Den Haag.
- Van Leeuwen, M.G.A., (1997). *De meerwaarde van groen voor wonen*, Landbouw Economisch Instituut, Den Haag.

Van Loon, R. (2013). "Binnenlands toerisme en cultureel erfgoed", in: *Cultureel erfgoed op waarde geschat; Economische waardering, verevening en erfgoedbeleid*, Platform31, Den Haag., pp. 62-72.

Watkiss, P. and T.E. Downing (2008). "The social cost of carbon: Valuation estimates and their use in UK policy", in: *Integrated Assessment Journal* , Vol. 8, Iss. 1 (2008), Pp. 85-105.

Geraadpleegde websites

Loonwijzer (2014). *Salaris nieuws - Uurloon in horeca blijft laag*;

Firm Focus (2017). Gemiddeld Bedrijfsresultaat - Branchecijfers Detailhandel;

Bedrijfschap Horeca en catering (2011). Branchecijfers;

Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Agrarisch ruimtegebruik per provincie*;

Centraal Bureau voor de Statistiek (2016). *Ontwikkeling van het aantal vakanties naar vakantiekenmerken*, CBS Statline;

Centraal Bureau voor de Statistiek (2016). *Werk en inkomsten na faillissementsontslag*;

Centraal Bureau voor de Statistiek (2010). *Hoe mobiel is werkend Nederland*;

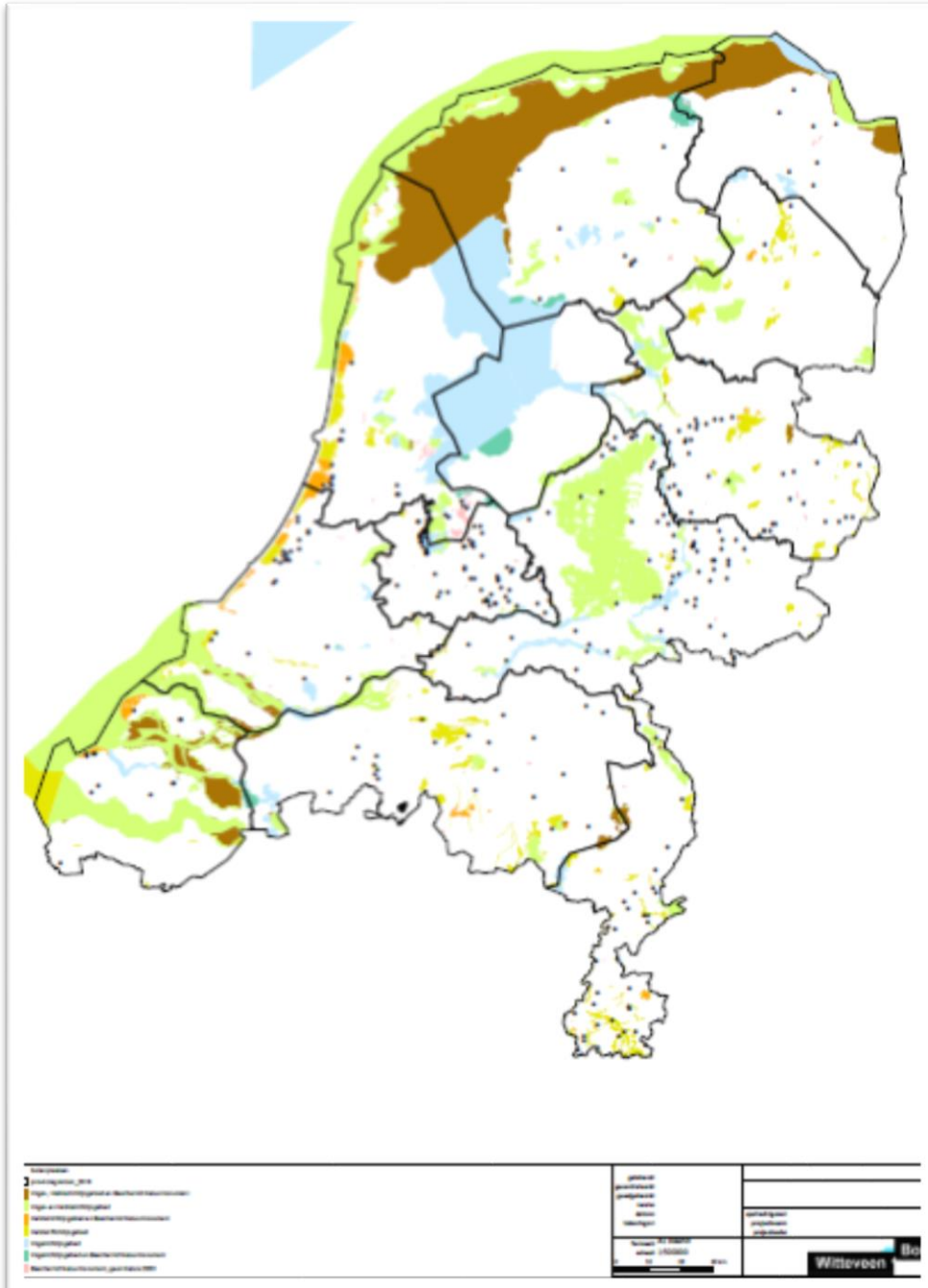

Bijlage(n)

I

BIJLAGE: RECREATIEF AANTREKKELIJK AREAAL PER PROVINCIE

Onderstaand afbeelding toont het recreatief aantrekkelijk areaal waaraan het areaal binnen de bolletjeslijn (inclusief uitstralingsgebied) gerelateerd is in deze studie om het *aandeel* van buitenplaatsen in recreatiebezoeken en de vestiging van kenniswerkers mee te berekenen. De zwart stippen op de kaart zijn de complex historische buitenplaatsen.

N.B. Het IJsselmeer is ook als recreatief aantrekkelijk areaal meegenomen. Dit verkleint het buitenplaats aandeel in recreatiebezoeken van de provincie waaraan het IJsselmeer-areaal wordt toegekend, waardoor voor die provincie een vertekend beeld kan ontstaan. Aangezien het grootste (relatief weinig intensief gebruikte) areaal van het IJsselmeer in Flevoland ligt, is gebeurt dit niet: Flevoland heeft immers geen buitenplaatsen en telt dus feitelijk niet mee in dit onderzoek.

II

BIJLAGE: BATEN EN KOSTEN GEMIDDELDE PER BUITENPLAATS & PER HECTARE BINNEN DE BOLLETJESLIJN

In deze studie zijn de particuliere buitenplaatsen geselecteerd uit het bestand met alle rijksbeschermd complex historische buitenplaatsen: het gaat om 311 van de in totaal 533 buitenplaatsen. De baten en kosten die zijn berekend hebben betrekking op deze 311 buitenplaatsen. In tabel II.1 worden de baten en kosten gemiddeld per buitenplaats getoond. Tabel II.2 toont het gemiddelde per hectare binnen de bolletjeslijn.

Tabel II.1 Kosten en baten gemiddeld per buitenplaats (in euro per jaar per buitenplaats)

(alles in euro per jaar per buitenplaats)	Recreatieve belevingsbaten	Recreatieve exploitatiebaten	Werkgelegenheidsbaten*	Woongenotbaten monumen-taal groen	Woongenotbaten monumen-taal rood	Verervingsbaten	Vestigingsklimaatbaten	Totale baten	Instandhoudingskosten groen	Instandhoudingskosten rood	Totale Instandhoudingskosten	Saldo (B - K)	Ratio (B/K)
Groningen	93.481	5.595	4.677	28.340	3.416	485	3.770	139.764	82.000	26.000	108.000	31.764	1,3
Gelderland	286.613	31.298	26.164	59.512	9.351	4.177	4.363	421.477	82.000	26.000	108.000	313.477	3,9
Noord-Brabant	173.884	31.674	26.478	91.627	13.104	15.164	20.159	372.091	82.000	26.000	108.000	264.091	3,4
Noord-Holland	419.973	57.086	47.721	226.060	27.681	1.794	74.292	854.607	82.000	26.000	108.000	746.607	7,9
Friesland	66.752	7.000	5.851	47.033	7.878	193	146	134.852	82.000	26.000	108.000	26.852	1,2
Zuid-Holland	396.358	30.019	25.094	269.148	16.740	10.242	72.958	820.559	82.000	26.000	108.000	712.559	7,6
Drenthe	107.272	50.962	42.602	112.675	8.369	955	0	322.834	82.000	26.000	108.000	214.834	3,0
Overijssel	122.155	19.572	16.361	55.125	11.584	9.384	3.117	237.298	82.000	26.000	108.000	129.298	2,2
Flevoland	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
Limburg	161.885	59.074	49.383	72.151	6.944	4.979	9.380	363.796	82.000	26.000	108.000	255.796	3,4
Utrecht	37.529	13.696	11.449	84.355	15.286	53.487	11.936	227.738	82.000	26.000	108.000	119.738	2,1
Zeeland	96.106	22.036	18.421	59.664	7.956	252	0	204.436	82.000	26.000	108.000	96.436	1,9
Gemiddelde	184.557	28.857	24.123	93.704	12.356	16.100	16.617	376.314	82.000	26.000	108.000	268.314	3,5

Tabel II.2 Kosten en baten gemiddeld per hectare binnen de bolletjeslijn (in euro per jaar per hectare)

<i>(alles in euro per jaar per hectare)</i> Provincies	Recreatieve belevings-baten	Recreatieve exploitatie-baten	Werk-gelegenheids-baten*	Woongenot-baten monumen-taal groen	Woongenot-baten monumen-taal rood	Verervings-baten	Vestigings-klimaat-baten	Totale baten	Instand-houdings kosten groen	Instand-houdings kosten rood	Totale Instand-houdings kosten	Saldo (B - K)	Ratio (B/K)
Groningen	7.264	435	363	2.202	265	38	293	10.860	2.629	834	3.463	7.397	3,1
Gelderland	7.115	777	650	1.477	232	104	108	10.463	2.629	834	3.463	7.000	3,0
Noord-Brabant	3.870	705	589	2.040	292	338	449	8.282	2.629	834	3.463	4.820	2,4
Noord-Holland	21.776	2.960	2.474	11.722	1.435	93	3.852	44.313	2.629	834	3.463	40.850	12,8
Friesland	3.826	401	335	2.695	451	11	8	7.728	2.629	834	3.463	4.265	2,2
Zuid-Holland	13.951	1.057	883	9.473	589	360	2.568	28.881	2.629	834	3.463	25.419	8,3
Drenthe	5.433	2.581	2.158	5.707	424	48	0	16.351	2.629	834	3.463	12.889	4,7
Overijssel	2.519	404	337	1.137	239	194	64	4.893	2.629	834	3.463	1.430	1,4
Flevoland	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Limburg	11.961	4.365	3.649	5.331	513	368	693	26.880	2.629	834	3.463	23.418	7,8
Utrecht	1.403	512	428	3.153	571	1.999	446	8.512	2.629	834	3.463	5.049	2,5
Zeeland	5.363	1.230	1.028	3.330	444	14	0	11.409	2.629	834	3.463	7.946	3,3
Gemiddelde	5.917	925	773	3.004	396	516	533	12.066	2.629	834	3.463	8.603	3,5

III

BIJLAGE: ENQUÊTE ONDER BUITENPLAATSEIGENAREN

Om een indicatie te verkrijgen over het aandeel dat buitenplaatseigenaren hebben in de berekende recreatieve exploitatiebaten en in de verervingsbaten is een korte enquête uitgevoerd onder leden van de Vereniging van Particuliere Historische Buitenplaatsen. Hiertoe zijn 28 buitenplaatsen geënuquêteerd waarvan bekend was dat zij commerciële recreatieve activiteiten hebben en/of donaties ontvangen.

Aan de buitenplaatseigenaren is gevraagd:

- (1) hoeveel betalende dagbezoeken zij jaarlijks ontvangen; hierbij is een minimale besteding van EUR 3,50 per bezoek gehanteerd, omdat bezoeken met een lagere opbrengst hogere ontvangstkosten dan opbrengsten hebben waardoor niet gesproken kan worden van recreatieve exploitatie;
- (2) hoeveel betaalde overnachtingen zij jaarlijks hebben; hierbij is geen minimumbedrag gehanteerd.
- (3) hoeveel donaties zij jaarlijks ontvangen (subsidies vallen hier niet onder).

Op grond van de enquête-resultaten zijn de recreatieve exploitatieopbrengsten van de instandhouders geraamd door het aantal bezoeken te vermenigvuldigen met de winst per gemiddelde besteding per dagbezoek en per overnachting. Voor dagbezoeken bleek dat gemiddelde besteding per bezoek op buitenplaatsen aanzienlijk lager is dan het landelijke gemiddelde uit de nationale recreatiestatistiek. Voor de berekening van het eigenarenaandeel in de recreatieexploitatiebaten is het buitenplaats-gemiddelde gehanteerd. Voor overnachtingen was daar geen informatie over en is uitgegaan van de gemiddelde besteding per overnachting uit de nationale recreatiestatistiek. Door te werken met gemiddelde bestedingen per dagbezoek en overnachting, sluit de berekening goed aan bij die van de recreatieve exploitatiebaten en is de privacy van de eigenaren gerespecteerd.

Op grond van de donaties die de instandhouders ontvangen is geraamd welk aandeel instandhouders incasseren van de verervingsbaat.

IV

BIJLAGE: VERDELING VAN INDIVIDUELE BATEN

Deze bijlage toont hoe de baatverdeling per individuele baat is opgebouwd.

Recreatieve beleving								
Provincie	Aantal dagtochten per jaar toekenbaar aan buitenplaatsen (miljoen trips)	Aantal dagtochten door instandhouders (miljoen trips)	Welvaarts-waarde per dagtocht (euro/trip)	Totale recreatieve belevings-baten (miljoenen euro/jaar)	Recreatieve belevings-baten instandhouders (miljoen euro/jaar)	Recreatieve belevings-baten burgers (miljoen euro/jaar)	Aandeel instandhouders (%)	Aandeel burgers (%)
Groningen	0	0,0007661	1,45	0,65	0,001	0,653	0,2%	99,8%
Gelderland	14	0,0076606	1,45	20,06	0,011	20,052	0,1%	99,9%
Noord-Brabant	3	0,0024076	1,45	3,83	0,003	3,822	0,1%	99,9%
Noord-Holland	6	0,0020793	1,45	7,98	0,003	7,976	0,0%	100,0%
Friesland	1	0,0012038	1,45	0,73	0,002	0,733	0,2%	99,8%
Zuid-Holland	7	0,0026265	1,45	9,51	0,004	9,509	0,0%	100,0%
Drenthe	0	0,0004378	1,45	0,43	0,001	0,428	0,1%	99,9%
Overijssel	4	0,0045964	1,45	5,13	0,007	5,124	0,1%	99,9%
Flevoland	0	0,0000000	1,45	0,00	0,000	0,000	0,0%	0,0%
Limburg	4	0,0036114	1,45	5,34	0,005	5,337	0,1%	99,9%
Utrecht	2	0,0072229	1,45	2,48	0,010	2,466	0,4%	99,6%
Zeeland	1	0,0014227	1,45	1,25	0,002	1,247	0,2%	99,8%
Totaal	40	0,0340351		57,40	0,05	57,35	0%	100%

Recreatieve exploitatie										
Provincie	Aantal vakanties in eigen land toekenbaar aan buitenplaatsen per jaar	Aantal toeristen overnachtingen toekenbaar aan buitenplaatsen per jaar	Totaal aantal overnachtingen per jaar	Totale recreatieve exploitatiebaten (miljoen euro/jaar)	Recreatieve exploitatiebaten instandhouders (miljoen euro/jaar)	Toeristenbelastingopbrengsten overnachtingen (miljoen euro/jaar)	Recreatieve exploitatiebaten bedrijven (miljoen euro/jaar)	Aandeel instandhouders (%)	Aandeel gemeenten (%)	Aandeel ondernemers (%)
Groningen	2.485	710	16.120	0,04	0,00	0,01	0,03	0%	25%	75%
Gelderland	165.191	14.274	1.038.458	2,19	0,18	1,07	0,94	8%	49%	43%
Noord-Brabant	44.133	12.712	286.336	0,70	0,01	0,33	0,36	1%	48%	51%
Noord-Holland	28.210	59.140	234.044	1,08	0,00	0,30	0,79	0%	27%	73%
Friesland	5.558	742	35.201	0,08	0,03	0,04	0,01	38%	47%	16%
Zuid-Holland	30.940	27.422	219.249	0,72	0,01	0,25	0,45	2%	35%	63%
Drenthe	15.573	1.131	97.681	0,20	0,01	0,09	0,11	4%	43%	53%
Overijssel	61.083	6.227	384.943	0,82	0,02	0,32	0,48	3%	39%	58%
Flevoland	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0%	0%	0%
Limburg	127.183	31.950	820.488	1,95	0,00	0,94	1,01	0%	48%	52%
Utrecht	52.061	21.534	344.315	0,90	0,02	0,37	0,52	2%	40%	58%
Zeeland	16.119	7.194	107.131	0,29	0,01	0,10	0,18	2%	34%	63%
Totaal	548.537	183.037	3.583.964	8,97	0,29	3,81	4,88	3%	42%	54%

Woongenot door groen									
Provincie	Woongenot binnen de bolletjeslijn (miljoen euro/jaar)	Woongenot buiten de bolletjeslijn (miljoen euro/jaar)	Totale woongenot-baten door groen (miljoen euro/jaar)	OZB afroaming door gemeenten (miljoen euro/jaar)	Woongenot-baten bewoners (miljoen euro/jaar)	Woongenot-baten instandhouders* (miljoen euro/jaar)	Aandeel instandhouders (%)	Aandeel gemeenten (%)	Aandeel burgers (%)
Groningen	0,0013	0,1971	0,20	0,0004	0,1967	0,0013	0,7%	0,2%	99%
Gelderland	0,0896	4,0762	4,17	0,0057	4,0706	0,0895	2,1%	0,1%	98%
Noord-Brabant	0,0274	1,9884	2,02	0,0024	1,9860	0,0274	1,4%	0,1%	99%
Noord-Holland	0,0373	4,2578	4,30	0,0047	4,2532	0,0373	0,9%	0,1%	99%
Friesland	0,0074	0,5100	0,52	0,0008	0,5092	0,0074	1,4%	0,2%	98%
Zuid-Holland	0,0551	6,4045	6,46	0,0081	6,3965	0,0550	0,9%	0,1%	99%
Drenthe	0,0039	0,4468	0,45	0,0007	0,4462	0,0038	0,9%	0,2%	99%
Overijssel	0,0551	2,2602	2,32	0,0032	2,2571	0,0550	2,4%	0,1%	97%
Flevoland	0,0000	0,0000	0,00	0,0000	0,0000	0,0000	0,0%	0,0%	0%
Limburg	0,0262	2,3547	2,38	0,0037	2,3511	0,0262	1,1%	0,2%	99%
Utrecht	0,0926	5,4748	5,57	0,0067	5,4682	0,0925	1,7%	0,1%	98%
Zeeland	0,0105	0,7651	0,78	0,0010	0,7641	0,0105	1,4%	0,1%	99%
Totaal	0,41	28,74	29,14	0,0372849	28,69886432	0,405933071	0,01392945	0,0012794	0,9847911

* De aanname is dat instandhouders het extra woongenot binnen de bolletjeslijn afroemen via huur of pacht

Woongenot door rood									
Provincie	Totale WOZ waarde in de gemeentes van de buitenplaatsen (miljoen euro)	Totale WOZ waarde binnen de bolletjeslijn (miljoen euro)	Totale woongenotbaten door rood (miljoen euro/jaar)	OZB afroming door gemeenten (miljoen euro/jaar)	Woongenotbaten bewoners (miljoen euro/jaar)	Woongenotbaten instandhouders* (miljoen euro/jaar)	Aandeel instandhouders (%)	Aandeel gemeenten (%)	Aandeel burgers (%)
Groningen	6.644	0,03	0,02	0,000045	0,023865	0,00000009	0,0%	0,2%	99,8%
Gelderland	114.916	0,07	0,65	0,000896	0,653664	0,00000042	0,0%	0,1%	99,9%
Noord-Brabant	54.728	0,09	0,29	0,000347	0,287949	0,00000045	0,0%	0,1%	99,9%
Noord-Holland	163.698	0,23	0,53	0,000575	0,525371	0,00000075	0,0%	0,1%	99,9%
Friesland	21.507	0,04	0,09	0,000131	0,086525	0,00000017	0,0%	0,2%	99,8%
Zuid-Holland	100.395	0,22	0,40	0,000501	0,401254	0,00000086	0,0%	0,1%	99,9%
Drenthe	10.742	0,05	0,03	0,000050	0,033427	0,00000015	0,0%	0,2%	99,8%
Overijssel	59.992	0,06	0,49	0,000667	0,485846	0,00000050	0,0%	0,1%	99,9%
Flevoland	0	0,00	0,00	0,000000	0,000000	0,00000000	0,0%	0,0%	0,0%
Limburg	56.702	0,04	0,23	0,000358	0,228804	0,00000018	0,0%	0,2%	99,8%
Utrecht	96.591	0,13	1,01	0,001216	1,007636	0,00000139	0,0%	0,1%	99,9%
Zeeland	18.653	0,07	0,10	0,000128	0,103300	0,00000038	0,0%	0,1%	99,9%
Totaal	704.569	1,03	3,84	0,004915	3,837642	0,00000535	0,0%	0,1%	100%

* De aanname is dat instandhouders het extra woongenot binnen de bolletjeslijn afromen via huur of pacht

Werkgelegenheid									
Provincie	Aantal banen als gevolg van bestedingen (fte)	Uitkering & uitvoeringskosten gemeenten per fte/jaar*	Gemiste loonbelasting rijk per fte/jaar*	Totale werkgelegenheidsbaten (miljoen euro/jaar)	Werkgelegenheidsbaten gemeenten (miljoen euro/jaar)	Werkgelegenheidsbaten rijk (miljoen euro/jaar)	Aandeel instandhouders	Aandeel gemeenten	Aandeel Rijk
Groningen	6	3474	1671	0,03	0,02	0,01	0%	68%	32%
Gelderland	356	3474	1671	1,83	1,24	0,59	0%	68%	32%
Noord-Brabant	113	3474	1671	0,58	0,39	0,19	0%	68%	32%
Noord-Holland	176	3474	1671	0,91	0,61	0,29	0%	68%	32%
Friesland	13	3474	1671	0,06	0,04	0,02	0%	68%	32%
Zuid-Holland	117	3474	1671	0,60	0,41	0,20	0%	68%	32%
Drenthe	33	3474	1671	0,17	0,12	0,06	0%	68%	32%
Overijssel	134	3474	1671	0,69	0,46	0,22	0%	68%	32%
Flevoland	0	3474	1671	0,00	0,00	0,00	0%	0%	0%
Limburg	317	3474	1671	1,63	1,10	0,53	0%	68%	32%
Utrecht	147	3474	1671	0,76	0,51	0,25	0%	68%	32%
Zeeland	47	3474	1671	0,24	0,16	0,08	0%	68%	32%
Totaal	1458			7,50	5,07	2,44	0	68%	32%

Verervingsbaten					
Provincie	Totale verervingbaten (miljoen euro/jaar)	Donaties geïncasseerd door instandhouders (miljoen euro/jaar)	Verervingsbaten burgers (miljoen euro/jaar)	Aandeel instandhouders (%)	Aandeel burgers (%)
Groningen	0,00	0,000	0,00	0%	100%
Gelderland	0,29	0,024	0,27	8%	92%
Noord-Brabant	0,33	0,004	0,33	1%	99%
Noord-Holland	0,03	0,001	0,03	1%	99%
Friesland	0,00	0,001	0,00	42%	58%
Zuid-Holland	0,25	0,248	0,00	101%	-1%
Drenthe	0,004	0,005	0,00	131%	-31%
Overijssel	0,39	0,000	0,39	0%	100%
Flevoland	0,00	0,000	0,00	0%	0%
Limburg	0,16	0,000	0,16	0%	100%
Utrecht	3,53	0,005	3,53	0%	100%
Zeeland	0,00	0,000	0,00	0%	100%
Totaal	5,01	0,29	4,72	6%	94%

Vestigingsklimaatbaten			
Provincie	Totale vestigingsklimaatbaten (miljoen euro/jaar)	Totaal rijksoverheid (miljoen euro/jaar)	Aandeel rijk (%)
Groningen	0,03	0,03	100%
Gelderland	0,31	0,31	100%
Noord-Brabant	0,44	0,44	100%
Noord-Holland	1,41	1,41	100%
Friesland	0,00	0,00	100%
Zuid-Holland	1,75	1,75	100%
Drenthe	0,00	0,00	0%
Overijssel	0,13	0,13	100%
Flevoland	0,00	0,00	0%
Limburg	0,31	0,31	100%
Utrecht	0,79	0,79	100%
Zeeland	0,00	0,00	0%
Totaal	5,17	5,17	100%

% >100 wordt veroorzaakt door een uitschieter: één instandhouder met hoge donaties.

